



Verzi.

Pil, brate, si iz mnogih čaš
razkošje in spoznanje,
nalito od različnih rok —
povej mi, brate, kaj imaš,
da ti zamenja sanje,
ki ti si sam jim kralj in Bog?

Poznam jih mnogo. Šli so v svet
in niso našli dalje,
prišli bolj revni so nazaj,
pogled jim ozki bil ujet:
mrčes, ki v gubah halje
na tuje stroške pije slaj.

A videl mlade sem oči,
kot daljni blisk poletja
iskale božjih so čudes:
Kako oblak čez svod hiti,
kot ladja, polna cvetja,
da se izsiplje v zarje kres.

Visoka, tisočoka noč
je z njimi vred strmela
in pozabila šteti čas.

Obstal je zlati ur obroč
in duša je drhtela,
in ves kot sneg ji bil obraz.

Z objemom enim oči te
vesoljnost so prepregle
in rekle svetu: „Lep si, stoj!“
In vendar, vendar te roké
v življenju niso segle
po eni slasti, brate moj . . .

Oton Zupančič.

Nazaj v planinski raj.

Sen zel srce sanjá:
Raz nebo luna sije,
v gore sprevod se vije
in pesnika spremljá,
ki spe nazaj,
nazaj v planinski raj.

Zapušča dol in breg,
kjer pozni cvet dehti še,
spev ptičji se glasi še;
goram preti že sneg —
zakaj nazaj,
nazaj v planinski raj?

Solnčan dolinski svet,
zapušča vinske griče,
in nič ga več ne miče
njih južni sad in cvet —
in spe nazaj,
nazaj v planinski raj.

In to mu ni več mar,
da dragi srčnovdani
želijo vsi: „Med nami
ti prostor daj grobar!“
On spe nazaj,
nazaj v domači raj . . .

A ni to sen le zel!
Res v ljubljene planine,
tja v tihi mir očine
spe pevec onemel.
Sprejmi nazaj
sinu, planinski raj! . . .

Ksaver Meško.



Izza kongresa.

Spisal dr. Ivan Tavčar.

(Dalje.)

Trinajsto poglavje.



ica Dagarinka, hišna posestnica in trgovka na Poljanah, je tiste čase prav posebno tičala pod hudobnimi jeziki ljubljanskimi. Njena trgovina se je nahajala na Poljanah, hiš. št. 6, ter je takrat slovela po vsej Kranjski deželi. Bila je to največja trgovina s čipkami in zategadelj so mater Mico Dagarinko poznali kot ljubljansko „špic-kramarico“ po vsej deželi dobro. Navzlic ničemurni robi, ki se je v hiši št. 6 na Poljanah v obilni množini kopičila po obokanih shrambah, pa je omenjena hiša bila naravnost imenitna radi pobožnosti. Bila je shajališče in zbirališče ljubljanske duhovščine, ki je pod to streho pojedla in popila obilo dobrega. Ta zveza med hišo in duhovščino je bila nekaj naravnega, ker je bil profesor Josip Dagarin brat pokojnega hišnega gospodarja. Bil je profesor moralne teologije in zatorej vpliven duhovnik. Ko je brat še živel, je vodil profesor njegovo gospodarstvo, a tudi po njegovi smrti se razmere niso izpremenile, tudi potem je ostal profesor moralne teologije, gospod Josip Dagarin, vrhovni gospodar v hiši št. 6 na Poljanah. Duhovniki so zahajali prej kakor slej v hišo in več kot jih je prišlo, bolj se je materi Mici srce od veselja rahljalo. Živel je brez posebnih skrbi; trgovina se je vedno razvijala, otrok ni bilo, pač pa je bilo povsod obilo božjega blagoslova. Dve leti je že bila Dagarinka vdova, in dasi ji je še celo profesor prigovarjal, da bi se zopet možila, ni hotela o tem nič vedeti. Stara je bila komaj osemindvajset let, bila je prav brhka in na vse strani polna kakor grozd na trti! A možiti se ni hotela; vsako jutro je bila pri več mašah, po dnevi je merila čipke, zvečer pa je pogoščala duhovnike. Na moške sploh ni mislila, morda tudi zategadelj ne, ker ji je bil pokojni mož precej tanek in siten zakonski tovariš, ki jo je včasi nadlegoval z ljubosumnostjo in to še celo radi duhovnikov, ki so prihajali v hišo. Po krivici seveda, a take reči se tudi v najpobožnejšem zakonu zabraniti ne dajo.

Kakor povedano, je bila mati Dagarinka skoraj dve leti vdova; a kaka dva meseca pred kongresom se ji je pripetilo nekaj, kar jo je spravilo pod strupene jezike ljubljanske. V sosednji hiši je stanoval mešetar in prekupec, neki Jakob Lukman, ki se je bil od nekod z Dolenjskega pred leti naselil v mesto. Imel je edinega otroka, sina, in mati in oče sta prosila Boga, da bi postal „gospod“, ki bi ju v starosti z vsemi potrebami preskrbel. Bog ju je uslišal: mladenič se je s težavo preril tako daleč, da ga je škof Avguštin jeseni 1820. leta sprejel v semenišče, pa le kot teologa „außer dem Seminar“. Gospod Vincencij Lukman pa je bil tudi s tem zadovoljen in le eno željo je imel, da bi prav kmalu zapel novo mašo ter postal služabnik svete cerkve. Bil je rdečega lica kot roža na vrtu spomladi. In vsako jutro je prihajal mimo špickramaričine hiše, ko je šel k pouku v semenišče. S knjigami v rokah in s povešenimi očmi je stopal mimo ter v svojem ponašanju kazal vzornega bodočega duhovnika. Pri svojih učiteljih je bil eksternist, ki je drugim lahko služil v zgled. Dokler ni bil „lemenatar“, ga Dagarinova mati niti opazila ni; ali takoj, ko je začel zahajati v semenišče, je vzbujal njeno pozornost. Od pričetka se je veselila, da katoliška cerkev pridobi vzornega duhovnika ž njim, in včasih je poizvedovala pri profesorju Dagarinu, kako se uči. Ko ga je pohvalil, je mladeniča dalje opazovala. In glej, nekega jutra ji je bil zelo všeč cvetoči njegov obraz. Drugo jutro je zopet opazila, da ima mladenič jako majhne in jako bele roke. Dalje ji je prišlo do zavesti, da je gospod Vincencij Lukman zelo krasne rasti in da ima krepke ude. Končno pa je mati Dagarinka gorela kakor slamnata streha, če strela udari vanjo! —

Kratek čas je prikrivala svojo ljubezen, o kateri je sama mislila, da je pregrešna. Nato pa je pričela besneti. Očitno je odkrivala svoje nagnjenje in ubogega Vincencija je pričela po vseh pravih ženskega znanja oblegovati. Niti eden trenutek ni bil varen nje in plamtečih njenih pogledov. Čakala ga je zjutraj pri oknu; lazila je za njim proti semenišču. Opoldne je zopet čakala pred semeniščem, da je bil pouk pri kraju. Stopila je v zvezo z očetom in materjo in privolila sta ji, da je smela „gospodu lemenatarju“ opoldne dajati pečenko, ki je doma ni imel, ker je v očetovi hiši večinoma pelo kislo zelje in češpljeva kaša. Točno o poluene je sama prinašala lepo dišečo jed k Lukmanovim, a prej ni odšla, dokler ni teolog pojedel vsega, kar je bila prinesla. Z materjo se je najprej sporazumela, nakar se je seveda pridobil tudi oče. Stara dva sta hrepenela imeti „gospoda“ radi starostne svoje preskrbe. Ali to je imelo še veliko lepšo podobo,

če je postal sin Vincencij gospodar pri Špickramarjevih. Zatorej starši niso niti trenotek ugovarjali, ko je Dagarinka izrekla svojo voljo, stopiti s sinom v zakon. Oče in mati sta postala sosedi zaveznika in podpornika pri obleganju rdečeličnega teologa.

Mladenič pa se je upiral: njegovo srce ni pozelelo ženske in zvesto je hotelo ostati svoji cerkvi. Pretrpel je mnogo muk, a trpel je stanovitno. Videlo se je, da mu mlada vdovica ne provzroča nikakih skušnjav: če se je včasih, ko je pri kosilu jedel njeno pečenko, naslonila na njegov stol, presedel se je takoj na drugi stol. Mati in oče sta bila žalostna, Dagarinka pa se je kar zvijala od obupne svoje ljubezni.

„Saj je vendar duhovnikov preveč,“ je tarnala mati. „Še v lemenat vseh ne morejo vzeti!“

„Jaz pa,“ je vzdihnila Dagarinka, „jokam ves dan, ko merim špice! In kupčija gre tako dobro!“

Pa tudi kupčija ni napravila svojega vtiska. Teolog Vincencij je preziral prej kot slej polnoprane lepote svoje vročekrvne sosede in z vso pridnostjo je poslušal pobožne pouke v semenišču. Še vedno ni imel druge želje, nego prejkotprej zapeti novo mašo. Mati Mica pa se je posluževala vsakovrstnih sredstev. Na semnju meseca januarja je izteknila staro ciganko, ki ji je naznanila celo vrsto zanesljivih pripomočkov, s katerimi se pridobi ljubezen trdovratnih mladeničev. Mati ji je morala preskrbeti malo las, ki jih je sinu v spanju odstrigla. Zaljubljena vdova jih je razrezala na drobne koščke ter jih pometala v kupo brežanke, da je potem vse to izpila. Nato je svojeručno oprala prazno mehko rjuho, na kateri je bila poprej spala štirinajst dni. Mati Lukmanka je oprano rjuho prevzela ter jo skrivoma spravila sinu v posteljo, da je štirinajst dni ležal na njej. A tudi pripomočki stare ciganke so bili brezuspešni!

Naposled, kar je bilo pričakovati, je nastalo iz vsega javno pohujšanje. Vsa Ljubljana se je za pereče to vprašanje ravno tako zanimala kakor za pripetljaje na kongresu. Naravno je tudi, da se je ženstvo poprijelo te stvari, in čisto navadno je, da je posebno ženstvo šentpeterske župnije bilo na nogah. To ženstvo je bilo soglasnega mnenja, da Dagarinka lemenatarja ne sme dobiti in da je za faro pravzaprav velika sramota, da faranka na tak način hoče cerkvi mašnika odjesti. Ko je mati Mica na Svečnico zjutraj prišla k maši, jo je pričakovala pred cerkvijo tolpa razljučenih žensk, da ji zabranijo vstop v božji hram. Že so se glasile ostre besede, že so se iztegale nežne roke po Dagarinkinih kitah, in gotovo bi se bil vnel pretep,

pri katerem bi bila brez dvojbe tekla kri matere špickramarice, da nista prihitela na lice prepira gospod Janez Bedenčič, tedanji šent-petrski župnik, in Jože Rome, njegov kaplan. Oba sta z velikim naporom ukrotila množico, tako da je gospa Dagarinova lahko pobegnila ter zdravo odnesla svoje telo. Ostala pa ji je velika sramota, a tudi ta je ni izpokorila: njena ljubezen do semeniščnika se ni ohladila, nasprotno, z vsakim dnem je plapolala z višjim plamenom.

Rodil se je torej javen škandal in duhovska oblast je morala sama skrbeti, da se najhitreje odpravi. Škof Augustin je sklical v posvetovanje nekaj kanonikov in semeniških profesorjev, da bi določili, kaj je učiniti, da bi se spravila s sveta delikatna afera. Ugibalo se je mnogo, naglašalo se je, da bi bilo škoda vzornega mladeniča, ki ga niti najmanjša krivda ne zadeva, in da bi morda kazalo, če bi mu škofja milost pridobila kako mesto v semenišču sosednje dieceze. Končno se je oglasil gospod Jakob Zupan, „der Gottesgelehrtheit Doktor, Professor des Bibelstudiums des alten Bundes“, ter lakonično izpregovoril: „Dajte ga babnici! Drugače mu bo pozneje, ko bo kot mašnik v gorah tlačanal, krvavo žal, da je bil v teh časih tak tepec in tako od Boga zapuščen teliček!“

Z ozirom na verno pošteno hišo se je poveril profesor Dagarin, naj vse pametno uredi in naj položi na srce teologu Vincenciju, da bi ga premilostivi škof vsekakor moral iz semenišča odsloviti, čeprav ga tudi najmanjša krivda ne zadeva.

Usoda mašniškega kandidata je bila s tem odločena. Niso mu takoj vsega povedali, polagoma so ga pripravljali na žalostni konec. Še vedno je hodil v semenišče s knjigami pod pazduho, ali zahajati je moral tudi v hišo Marije Dagarinke, kamor ga je profesor Dagarin sam vabil. Takemu vabilu se je moral mladi tonsuratus pokoriti, kar je pač samo ob sebi umevno. Vdova pa je pri tem silno previdno postopala. Ni se mu vsiljevala, če je prišel na obisk, pač pa je imela vse polno priganjačev, ki so zanjo ledino orali. Mednje je spadal v prvi vrsti Erbežnik Ciril, penzionist pri Sv. Jakobu v Ljubljani. Navzlic duhovniški halji, katero je nosil, ni dostikrat imel, da bi se bil dositega najedel, in odkar je stopil v pokoj, si ni mogel več omisliti niti nove suknje, niti novega cilindra. Njegov cilinder je bil imeniten po Ljubljani in njegova suknja je bila odrgnjena, da se je na vseh mestih svetila. Če je imel kaj denarja, je tudi rad vino srkal, ker je pa le malokrat imel denar, je vohal za prilikami, kjer se ga je nasrkal na tuje stroške. Bil je ta cerkveni penzionist kup revščine in zapuščenosti in živel je dostikrat kakor mačka na

strehi, ki nima nikamor iti. Zadnje čase se je ugneznil pri Dagarinki, in kadar je bil Vincencij Lukman na obisku, vselej se je znašel na mestu tudi gospod Ciril Erbežnik.

Tako sta bila tudi v nedeljo pred pepelnično sredo zvečer ob šestih oba prišla in hišna gospodinja ju je spravila v svoje stanovanje v zgornjem nadstropju. V mali, nizki sobici je bila velika miza z belim prtom pregrnjena in videlo se je, da se pripravlja večerja za več oseb.

„Sem čul,“ je izpregovoril gospod Ciril, „sem čul, da ste klali, mati Micika, in dobro je in krščansko je, da nekaj kolin tudi drugim ljudem privoščite!“

To rekši, je vrgel svoj oguljeni cilindar na peč, stari svoj plašč pa na tla tik peči.

„Med potjo sem srečal to mlado kislico — tu je pokazal na teologa — pa sem ga privlekel s sabo. He, ali je prav, Micika?“

Pri teh besedah je značilno zamežikal, da je oba, gospodinja in alumna, rdeča kri zalila. Hišna mati je oba posadila med gostobesednim onikanjem k postranski mizici, kjer je že čakal bokal vina.

„Nekaj časa bodeta morala še čakati,“ je izpregovorila sladko. „Imeli bomo imenitnega gosta.“

„Koga?“ je zarentačil gospod Ciril.

„Frančiškanskega svetnika!“

Gospod Erbežnik je nekaj zvižgljal ter se zagledal v kot, kjer je gorela svetilnica pred veliko podobo Matere božje.

„Tudi prav!“ je kričal. „Bova vsaj videla svetnika klobase jesti! Do danes ga še nisem videl takega svetnika! Ha, ha!“

Ko je gospodinja z najljubeznivejšim pogledom objela svojega bogoslovca, je odšla iz sobe.

Gospod Ciril je takoj natočil vina v dve kupi ter izpregovoril prijazno: „Tu sem sedi, Cene, in pij!“

Imel je navado, da je teologe tikal, česar mu ni nihče štel v zlo. Lukman se je posadil k mizi ter namočil ustne ob kupi. Tudi vina ni pil vzorni ta mladenič! Žalostno je povetil glavo ter vzdihnil:

„Najraje bi šel domov — k materi!“

„Tiho, fant!“ je zatulil stari. „Govori, kadar boš vprašan!“

Pa je zopet takoj prijazno dostavil: „Pij, Cene!“

„Ljubi Jezus,“ je zastokal mladi, „da sem že vsaj enkrat akolit, potem me ne bode te mogli več preganjati!“

„Akolit, akolit!“ je vpil gospod Ciril ježno. „V Vipavi imajo vino, kateremu pravijo pikolit. In pikolit je dostikrat boljši od akolita! Taceas, puer!“

Še bolj se mu je povescila glava: „Saj molčim, gospod Ciril, in v Boga zaupam!“

Erbežnik si je iznova natočil kupo ter jo držal proti luči, da se je žarek lomil v zlati tekočini. Pogledal je na pijačo, pogledal na žalostnega fanta, nato pa je kupo do dna izpraznil. Tlesknil je z jezikom ter izpregovoril sočutno:

„Ej, Cene carissime, boš li res ploh vlačil ta predpust?“

To vprašanje je razkačilo teologa: „Kaj me vendar tako povprašujete, ko vendar veste, da se hočem posvetiti oltarju!“

Gospod Erbežnik je hripavo zapel: „Quare tremuerunt gentes et populi meditati sunt inania?“

Nato pa je zavpil: „Oltarju se hočeš posvetiti!“

Potem je še dostavil: „Revišče, poglej me no! Ali nisem bil posvečen oltarju?“

„Bili ste!“

„Poglej, kako živim od oltarja! Na stara leta imam eno samo srajco, in če jo dam prat, hodim — brez nje!“

Ko ni bilo odgovora, je dalje kričal: „In Valentin Vodnik! Saj si ga vendar poznal? Ni li bil pravi maziljenec Gospodov? Kaj?“

„Bil je!“

„No vidiš! Pa si ga kdaj gledal, kako je zvečer pri Deteli sedel? Žejen in lačen! Zdrobil je nekaj kruha v želodec in najmanjšo merico vina je izpil, in sicer s strahom kapljo za kapljo, ker ni imel denarja, da bi bil plačal!“

„Svojega Boga pa je le imel!“ se je odrezal teolog.

„Svojega Boga! Gotovo! Pa že spet kažeš tisto satansko ošabnost! Ti misliš, da je Bog samo za duhovnike!“

„Tega ne mislim!“

„Ergo taceas, puer! Pij, Cene!“

Izpil je čašo: „Čemu se braniš?“

„Ne morem,“ je zastokal teolog Vincencij, „poklic mašnika je vendar nad vse!“

„Aha!“ je rentočil gospod Ciril, „že zopet vem, pri čem si! Po noči in po dnevi ga imaš pred sabo! Našega bledega Avguštinčka, kadar stopa po Šenklovžu, s hermelinom odet, z voščeni, sladkim obrazom, roke vzdigujoč in množice blagoslavljajoč! In na vitkem

prstu svetli, bleščeči prstan! Spredaj lemenatarčki, zadaj korarčki!
O tem sanjaš, Cene, kaj?"

Vincencij je malo zardel: „Kdo bi ne častil svojega škofa?"

„Prav, prav! Le časti ga! Resnica pa je, da so nam škofje dostikrat najbolj krivični. Koliko pa jih je, ki so poklicani? Kak grof, kak baron. Naših kdo pa je poklican vsakih sto let enkrat! Meniš li, ko zapoješ novo mašo, da ti bodo kmalu potem pred šenklaškimi oltarjem zlate copate obuvali ter tisti dolgi rep nosili za tabo? Izpametuj se, Cene?"

„Na stezi Kristovi sem in ž nje se ne umaknem!“ je odgovoril mladenič stanovitno.

„Sedaj sem pa res jezen!“ je zavpil gospod Ciril ter udaril s čašo po mizi, da je vse zažvenketalo. „Kaj ti poznaš Kristovo stezo, fante? V samoti živeti, gledati človeško siromaštvo, ne da bi mogel pomagati! Slabo jesti, malo piti! In ženske ne smeš pogledati, naj bo stara kot Matuzalem! Pri tem pa ti prihajajo na misel device, katere izpoveduješ! In hudobni jeziki preže nate in pri škofu te tožijo. Navsezadnje pa še dvomi, skušnjave in prepričanje, da si zgrešil svoj poklic! To prepričanje, ki je prišlo prepozno — je grozno!“

Starec je zrl predse, kakor bi premišljeval o svoji preteklosti.

„Da je duhovski stan trnjev, na to sem pripravljen!“ je odgovoril mladenič ponosno.

Oni pa je ponavljal: „To prepričanje je grozno! In če na stara leta daš srajco prat, nimaš druge, da bi jo oblekel!“

Z zaguljenim rokavom se je brisal po obrazu.

Morda si je res brisal solzo iz očesa, morda se je le tako delal. Vzroka pa je imela dovolj, zjokati se nad sabo, ta duhovniška podrtina!

„Ne morem, ne morem!“ je jecljal Cene Lukman.

Stari gospod je uvidel, da je treba taktiko izpremeniti.

„Kdo pa si ti?“ je kričal. „Drugega te ni kot prokleta ošabnost!“

Kadar je bil Ciril Erbežnik v resnici jezen, se tudi kletvin ni ogibal.

„Nič drugega kot prokleta ošabnost!“

„Kaj je na tebi, da se je zagledala v te ta prismojena ženska? Bolje je storila, da se je zagledala v Čumpeta ali pa v Grila, ki sta oba lačna penzijonista, kot sem jaz, Ciril Erbežnik! Se ti ne zdi čudno, fante, da je ta dobra, spoštovana in verna duša radi tebe izgubila zadnje ostanke svoje pameti? Naj li tebi na ljubo

izgubi še vero, še nebesa? Še nisi nikdar premislil, črv, da te je stvarnik vzel v roko, da reši s tabo to revno dušo, ki omaguje na poti obupa in skušnjav? He, na vse to mi odgovori!“

To je bilo novo stališče, in priznati se mora, da je mladega teologa kar pretreslo. Vsa kri mu je izginila iz obraza in mrz mu je prešinil ude. Oni pa se je glasno zasmel:

„Lepa duhovna posoda postaneš, če se že sedaj braniš rešiti dušo, ki je izgubljena brez tvoje pomoči!“

„A moje semenišče!“ je vzdihnil mladenič.

„Tvoje semenišče naj gre rakom žvižgat! Sicer te pa mora škof itak spoditi! Kdo pa bo gledal, da bodo radi tebe babnice ljubljanski lemenat oblegovale?“

„Spoditi!“ Teolog je skočil s sedeža, kakor da ga je strela zadela. A brez moči je zopet omahnil ter se zgrudil na stol. Tedaj se je začela govorica odzunaj.

„Aha, frančiškanski svetnik!“ je izpregovoril gospod Ciril zadovoljno ter porabil še zadnjo priliko, da je v hitrici izpraznil kupico rumene brežanke.

(Dalje prihodnjič.)

Ob smrti Simona Gregorčiča.

Življenje kruto krila ti je strlo,
da nisi mogel poleteti smelo
v željá in misli čudesno deželo,
ki tvoje dušno je oko jo zrlo.

Ne tožiš več, — umolknilo je grlo,
a prosti duh polétel je veselo,
da vidi, kar srce zastonj želelo,
po čemer hrepeneč je krvavelo, mrlo.

Ah, za teboj želimo poleteti
mi ptiči zaostali in ujeti,
ki svet ne more, noče nas umeti.

Duh lepše, srečnejše dežele sluti,
kot ptica vanje hotel bi odpluti,
a zlomljene in strte so peruti!

Ivan Mlinar.

V Babilonu svobode.

Piše Vladimir Levstik.

(Dalje.)



gledati si to ogromno izložbo francoske umetnosti, je bil moj prvi namen, kakor hitro stopim na pariški tlak. Velike umetniške razstave se vrše v velikem in malem Palais des Beaux Arts, ki stojita ob takozvanih Champs Élysées. Rajske poljane! Bogme, naslov ni pretiran. Champs Élysées so dolgi okroglih 700 metrov in široki 300 metrov, krasna Avenue des Champs Élysées, ki vodi preko njih do slavoloka l'Étoile, pa je dolga nad dva kilometra. Tukaj je po leti najprelestnejši kraj počitka in zabave bogatih Parižanov, ki se kratkočasijo po kavarnah in restavracijah, v glediščih in koncertih, vse pod sinjim stropom milega neba. Omenim naj obenem tudi krasni most Pont Alexandre III., ki se tukaj v enem samem boku vzpenja preko Seine. Krasni kipi dičijo pilone, dvigajoče se na obeh straneh 40 metrov širokega mostu, balustrado in znojne stebrov, zgolj dela najodličnejših kiparjev. Temeljni kamen tega veličastnega mostu, največjega v Parizu, je položil car Nikolaj I. Njegovo ime nosi cesta, ki vodi odtod na desno in ob katere straneh stojita palači lepih umetnosti.

Niti moj namen, niti v moji moči ni, da bi podal kakršnokoli oceno ali pregled takozvanega Salon d'Automne, — jesenske izložbe domačih umetnikov, — kajti navzlic katalogu, ki beleži celih 1805 slik, kipov, risb in raznovrstnih gravur, je orientacija za tujca neverjetno težavna, zlasti ako mu ni mogoče posečati razstave dan za dnevom, da bi zadobil vsaj nekoliko jasnega vtiska sredi te ogromne množine nakopičenih del. Toda tudi nekritično oko lahko razloči dobro in slabo, ki se je z bratovsko slogo zbralo v pašo strmečih oči. Divil sem se smelim impresijam in kipečim orgijam barv, napesnjenih na platno v vseh ritmih, od radostnega daktila do krutih, brezobzirnih trohajev, zrl sem tudi tu, kako je novodobno kiparstvo vdahnilo mrtvi snovi drugo dušo, toda priznati moram, da bi se francoska kritika nemara preveč hvalila z uspehom razstave, ako bi jo smel soditi po primeri, ki se mi nehote vsiljuje ob užitku, ki sem ga imel od nje in od zbirke novih mojstrov v muzeju Luxembourg. Ena izmed najizbor-

nejših slik utegne biti Boutet de Monvelova „Rekonvalescentinja“, — ženska na postelji, podana s čudovito enostavnostjo in nepopisno prijetnim akordom sive, modre in rumene barve, ki nehote spominja na Whistlerja. Razen pravega „Salona“ je bilo videti še kolektivno razstavo primitivnega divjaka Gauguina, zbirka del Eugena Carrièreja, ki v skoro monohromnem enoglasju barv izraža neverjetno silo čustva — največ nemara v svoji „Maternité“ — in končno retrospektivno razstavo Gustava Courbeta, ki mi je bil na vsak način bolj simpatičen od Gauguina. Neki neimenovan kritik piše v *L'Art et les Artistes* o letošnjem salonu: „Mais une parole prophétique s'impose: La vérité es en marche!“ Radoveden sem, kakšna je ta resnica; kdor pride iz Ljubljane v Salon d'Automne, ta bo moral pač še dolgo časa moliti: „Nauči me, o Gospod!“

Narodnih ornamentov, avbic, srčkov in nageljčkov — oziroma njim podobnih surogatov za tukajšnje razmere — nisem našel nikjer; to naj priča slavni „Vesni“ & co., kako daleč je francoska umetnost za nami!

Toda brez ironije: mnogokaj, premnogokaj, kar so podali moderni Francozje, me je navdalo s čuvstvom eksperimenta in tiste pretiranosti, ki je vsakteremu navdušenju vročekrvnega naroda neizogiben epilog; zazdela se mi je, da se utegne nova umetnost otresti še te in one najskrajnejše skrajnosti, predno bodo naši potomci z občudovanjem gledali v tekoči dobi novo renesanso. Vsilila se mi je misel, da ima „homo sapiens communis“ naposled toliko tiste preklicane zdrave surovosti v sebi, da se nikdar ne bo naučil ceniti Gauguina; in vendar tudi on po pravici terja od umetnosti, kar mu dolguje, in odklanja pogoj, da bi se moral spričo pobarvanega platna šele učiti naizust, da vidi umotvor.

Kakor iz dušeče poletne soparice, tako sem prestopil iz prostorov, napolnjenih z dokumenti francoskega umetniškega leta, v razstavo skandinavske in zatem ruske umetnosti, ki sta bili v Grand Palais des Beaux arts odprti istočasno s Salonom. Najprijetnejši in najenotnejši pogled je nudila skandinavska razstava. Sinji fjordi, sinje nebo, morje v vseh svojih veličastnih razpoloženjih, od tihih sanj popolnega brezvetrija pa do jutra, ki se vžiga tam daleč za burnimi valovi, ribiči, kmetje in delavci, samotni gozdi in drevesa vrh hladnih skal, tuintam še zagrnjenih v sneg, pogostoma spominjajoča Heinejeve pesmi:

„Ein Fichtenbaum steht einsam
im Norden auf kahler Höh' . . .“ —

mestoma prav srečne svetlobne študije, vse to pa podano s toliko harmonijo, elementarno učinkujočim čuvstvom in ljubeznijo, da se je čudovita poezija razlivala po vseh izložbenih prostorih. Dasi je pariško občinstvo morda kompetentnejše glede estetičnega okusa nego naše, vendar ne maram klicati „vulgus profanum“ za razsodnika v umetnosti; le iz splošnih razlogov omenjam, da je bilo v prostorih skandinavske in v drugi vrsti tudi ruske izložbe mnogo več občinstva nego v Salonu. Francoska kritika je soglasna v tem, da predstavlja ta zbirka najboljših nordiških del samoniklo in mogočno estetiko, za katero je že v naprej jamčilo ime Andreja Zorna. Arborelius je v svoji „Dalekarlijski zimi“ razstavil nemara najboljšo pokrajino. Hesselbom ima krasen, skrivnosti poln „Drevored v luninem svitu“, Hedberg „Avgustov večer“, kjer so snopi čudno podobni menihom v kapucah, Hulgren in Kallstenius najlepše pomorske in obmorske slike, Ostermann uspelo portretno študijo kralja Oskarja in Torneman več figuralnih slik iz modernega sveta, od lahkožive nočne družbe pri „Umetni luči“ do prizorov iz življenja rudokopov, vse to polno sile in barv.

Dasi ruska razstava daleko ni bila tako srečno ubrana in izbrana kakor skandinavska, vendar podajam že na račun slovanske vzajemnosti — tudi o njej nekoliko pregleda.

Opazoval sem množico pariških Rusov, večinoma dijakov in dijakinj, pa tudi solidnih tipov, že od daleč dišečih po louisdorjih, kako so hodili blestečih lic od slike do slike; oni so čitali v teh obrazih več nego jaz, obsenčeni od tiste ljubezni naroda do svojih umotvorov, ki je podobna čuvstvu, s katerim zre mati na svoje dete, mlado še, a krepko, dasi v bolečinah in v sužnosti porojeno. In zares, kdor bi hotel popolnoma pronikniti v te zaklade, bi moral imeti pač neprenehoma pred očmi vso zgodovino ruskega ljudstva, tekočo po cestah žuljev in krvi iz svobodne pradobe, ko sta ustvarila slikar in kipar lepoti prve simbole, v brezsolnčno sivo dobo krščanstva, še brezsolnčnejšo v časih mongolskega jarma, za njim pa v mučeništvu pod lastnimi trinogi, trajajoče do današnjega dne. Le takšen opazovalec čuti in pojmuje ritmično melanholijo ruske duše, ki doni neslišna iz slike za sliko, kakor bi pod nizkim sivim nebom vonjalo po težki ruski prsti širokih, svežerazoranih njiv.

Prireditelji razstave so imeli arheološko kaprico, da so ji postavili na čelo ikone stare novgorodske, moskovske in stroganovske šole, ki delajo na lajika pred vsem vtisk stiliziranih volkodlakov; zdelo se jim je potrebno, nakititi jo z novodobno umetnostjo stare

šole, dišečo od konca do kraja po Francozih. Ne bom ji navajal imen. Po mojem mnenju sta ta dva dodatka vsaj v Parizu kvečjemu kuriozum.

Dobo prave ruske umetnosti je otvoril Venecijanov (1780 do 1847); on je prvi, ki zares išče ruskega človeka in ga slika z veliko spretnostjo in ljubečim umevanjem predmeta. Njemu sledi romantik Brylov, svetovnoznani po svojem „Koncu Pompejev“, ljubezniv kolorist in izredno fin risar, tekmujoč v sigurnosti črte z najboljšimi francoskimi mojstri svoje dobe. Razstava podaja njegov portret krasne grofice Samojlove, zatem izboren akt in več enako dobrih akvarelov.

Njegovi epigoni so gojenci peterburške akademije Makovskij, Poljak Siemieradski in Lebedjev ter Ajvazovskij kot krajinarja. Škoda le, da ti štirje niso bili zastopani na razstavi. Mojster Rjepin je imel oljnato skico svojih slovečih „Kazakov“ in nekaj portretov, med njimi akvarel „Lev Tolstoj pri pisalni mizi“. Za njim naj ne pozabim Gaja, mogočnega predstavljalca slik iz Kristovega življenja, ki mi je bil znan že iz Musée du Luxembourg po svoji „Kalvariji“.

Ruska umetnost še ni našla svoje note. Najprej se je naslajala na Carigrad in kasneje na zapad. Za realizmom Venecijanova in Rjepina nastopa nova šola, ki se je vrgla z vso mogočo vihrovostjo v naročje francoske moderne, kakršna se kaže v Salon d'Automne in baje ne manj odločno v Salon des Indépendants, o katerem še nimam lastnega mnenja. Izmed teh novih — ki so večinoma izšolani v Parizu — naj omenim Serova, Pasternaka, Rjabuškina in Moljavina, ki preseneča z mogočnostjo tona, Vrubelja, akvarelista ruskih bajk, portretista Korovina, Kustodijevi sliki grofa Witteja in Ignatijeva, krajinarja Juona in kiparja kneza Trubeckega, ki je obenem fin, eleganten in realist.

Najlepši zaključek, ki ga podaja ruska razstava, je čuvstvo velike, životvorne sile, ki z vso drugo rusko kulturo vred kakor kraljična čaka, kdaj pade dvoglavni zmaj, da se dvigne k mogočnemu preporodu, bodisi pod svobodnim solncem republike, bodisi pod egido ruskega Napoleona, ki ji ustvari tisto atmosfero velikih sodobnih struj, mogočnih razpoloženj in estetičnega navdušenja, ki brez svobode ni mogoča in brez katere Rusija ne bo dovršila svoje že započete naloge, da postane eno izmed glavnih ognjišč renesanse novega veka.

Da imam prostora, bi rad opisal na koncu še razstavo Norvežanke Ane Boberg v Galerie des Artistes modernes, umetnice, ki se je radovoljno izgnala na snežne in ledene Lofote, da tam proučuje

divjo silo nordiške pokrajine v robustnih delih, ki zaslužijo tem več občudovanja, čim so nastala v okoliščinah, kakršne opisuje umetnica sama: „V malem čolnu na jadra, v vikinški barki, ki je čas ni izpremenil, križarim med skalovjem, plazim se po gorah, ne da bi nosila razen slikarske priprave kaj s seboj, spim, kjer morem in kakor morem, in jem ribe, ki jih lovim, in jajca galebov, ki jih nabiram.“

Na povratku od ondod sem krenil v znano Morgue, ne daleč od cerkve Notre Dame; tam razstavlja policija za steklenim oknom trupla žrtev, ki jih bruha Seina dan na dan iz sebe, in fotografije najdenih umorjencev in samomorilcev, da se lahko oglasi s podatki, kdor koga spozna. Te vtiske sem nesel s seboj domov po bulvarju St. Michel, kar me pred Taverne du Panthéon preseneti glasen krik in petje. Ozrem se in zapazim trumo dijakov, med njimi pa dve „dekleti“, ki sta delali največ hrupa izmed vseh. Kdor prihaja iz Morgue, se ne naslaja ob takšnem prizoru; tudi jaz sem pospešil korake, misleč si: Ženska, ki še ni grešila, je zanimiva in mikavna; ženska, ki greši, — odkritosrčna, a ženska, ki je naprodaj vsakomur, je vsaj za moj okus nekaj nadvse gabnega. Nekoliko komedijantstva je tukaj nežnemu spolu lepši kras nego kjerkoli drugje.

Prihodnjič, gospod urednik, vas poprosim dovoljenja, da pustite svoje bralce z menoj na izprehod po muzejih Louvra in Luxembourgga in na izlet v ponočno življenje umetnikov, v glasoviti Quartier du Montmartre . . .

(Dalje prihodnjič.)

Nihče ne ve . . .

Nihče ne ve, kaj v tihi noči
kipi mi iz duše pesmi glas,
nihče ne ve, kaj v duši vstaja,
ko gre po nebu nočni čas . . .

Nihče ne ve . . . Le z daljne dalje
prismeje rožnat se obraz
in gine, gine kakor v sanjah . . .
Po nebu plove nočni čas . . .

Vojeslav Molè.



Ženitba kancelista Jareba.

Zgodba iz doline šentflorjanske.

Spisal Ivan Cankar.



II.

račilo se je že, ko se je napravil Jareb na tisto težko pot, ki je čakal nanjo tako dolgo in s tako nemirnim, plahim in upajočim srcem.

Pogledal je na nebo — glej, vsa jasnina je izginila; oblakov ni bilo, toda siva, nevesela senca je prepregla nebo od izhoda do zahoda in nobena zvezda še ni svetila.

„Kaj se bo prikazala črna ptica nocoj?“ je pomislil Jareb in njegovo srce, opoldne že tako sladko potolaženo, je vztrepetalo v nerazumljivi, čudni bolesi.

Lepa pot je bila, ki jo je meril Jareb. Od trga, že napol dre-majočega v mraku, preko bele, široke ceste, mimo črnih jagnedi, po bližnjici čez polje, ob potoku, samotno šumečem, preko brvi in nato v tisti tihi kraj šentflorjanske doline, kjer je žalost in siromaštvo. Tam na rebri, nad klancem siromakov in izgnancev, se beli svetla, prijazna hiša, v tolažbo trpljenju in bridkosti. Nad vrati se ziblje oblanica; okna so žarko razsvetljena in še ne zastrta.

Na klancu, komaj dvajset korakov pod krčmo, je postal Jareb, skrnil se je v temen kot in se je naslonil ob zid razpale kože. Obšla ga je bila globoka slabost, noge so se mu tresle in zazibalo se mu je pred očmi. V tistem trenutku, ko se mu je zazibalo pred očmi, se je zatemnilo vse nebo. Velika senca se je razgrnila nad dolino; velika senca, črna ptica; ena silna perot se je dotikala Žalostne gore, druga je zamahovala narahlo nad Kórenom; kljun je bil obrnjen proti Ljubljani, toda glava se je okrenila in se je sklonila globoko in Jareba je bolelo srce kakor nikoli . . .

Obrisal si je potno čelo, ozrl se je začuden po klancu, ki je bil mračen in samoten, začuden se je ozrl na nebo, ki je bilo jasno in ki je gledalo nanj s prvimi belimi zvezdami, s prijaznimi očmi.

„Saj ni bilo ptice na nebu!“ je pomislil Jareb. „In moje srce je bilo plaho, ko samo ni vedelo zakaj... Preveč sem pil, se mi zdi!“

Obrisal si je s čela pot, bojazni iz srca pa ni pregнал in noge so se mu tresle, ko je stopal proti svetli hiši, tolažbi trpljenja in bridkosti.

Natanko ob tistem času je slonela Liza ob oknu in je spoznala Jareba že od daleč, že v mraku.

„Le hitro, prijatelj, le naglo, le ročno! Kozarec je poln in čaka!“

Pa ni pospešil korakov Jareb, postal je in razlila se mu je po životu slabost kakor na klancu. Omahnil je, opotekel se je in se je vzdramil.

„Kje sem slišal tisti glas? Zdi se mi, da sem ga v sanjah slišal. Ofelija je tako govorila, Liza nikoli; zamolkel je njen glas!“

Liza je slonela ob oknu in se je smejala.

„Kaj ste že večerjali, gospod kancelist? Vabila sem vas na večerjo, vi pa prihajate že zelo veseli!“

Njen glas, ki je bil prej tako zvonek in čist, je bil nenadoma zamolkel, nekoliko hripav, kakor da bi bilo grlo vajeno močnega vina.

Predno je stopil Jareb v hišo, se je pokrižal.

„Satan me je motil! Beži, satan, beži od mene! Spodoben človek sem in hodim v cerkev! . . . Njen glas je bil, Lize glas je bil, satan pa mi je rekel, da je glas iz tistih čudnih sanj in da je glas tiste črne ptice, ki se je prikazala tako nenadoma nad to dolino šentflorjansko! Beži, satan, beži od mene!“

Odprl je duri in pred mežikajočimi očmi se je zasvetila široka, glasna, svečano razsvetljena izba. Liza mu je prihitela naproti in mu je stisnila obedve roki.

„Pozdravljen!“

Jareb se je spodobno poklonil.

„Pozdravljeni!“

Videl je Lizo tik pred sabo, toda videl jo je kakor v megleni daljavi, kakor v sanjah.

Morda ji je bilo že štirideset let, kdo bi vedel; lahko bi jih bilo tudi samo dvajset. Res je bilo telo precej rejeno in okroglo, toda oblike so bile zelo prijazne in velikega spoštovanja vredne. Obraz je bil podolgast, poln in zdrav, vesele in rjave oči so se smejale iz njega. Vesele in rjave so bile njene oči, toda na dnu je ležala tiha senca, ki je nihče ni videl: ne praktikant Jerina, ne pohujšljivi Hojzič in tudi ne Jareb.

„Zdaj pa kar brž sedite!“

Liza ga je posadila na stol, na gosposko mesto pod velikim ogledalom.

Komaj je sedel, komaj je ugledal kozarec pred seboj in še predno se je ozrl po družbi, je udarila Liza z nožem po steklenici in strahotna tišina je dehnila na srce Jarebovo.

„Tako, prijatelji, smo zdaj v prijetni kompaniji, brez hudobnih oči in brez nepovabljenih ušes! Blagor vam, snubci, ki vam je misel stanovitna in ena, ne blagor meni, dvanajstkratni nevesti, ki nima ženina, ker jih ima preveč!“

Zasmejala se je Liza, zasmejali so se gostje, tudi Jareb se je zasmejal. Kozarci so zažvenketali, razvedrili so se obrazi in so zardeli. Jareb je vedel, kako velika in nevarna je njegova dolžnost; spodobno je sedel, spodobno se je smejal in komaj so se doteknile ustnice kozarca.

Nenadoma je vzdignil obrvi, osinjel mu je obraz in kolena so se mu stresla. Ni sedla Liza k njemu, temveč sedla je k Hojziču, ki jo je takoj objel okoli vratu. Jareb je zakašljaj, nato je naglo izpraznil kozarec . . .

„Konec je!“ je premislil v svoji resnični bridkosti. „Vedel sem, da me bo izpodrinil ta hudičev Hojzič, in zdaj se je izkazalo! Zatorej je najbolje, da se pokrižam ter se povrnem v svojo neprijazno samoto!“

Komaj je to premislil, je udarila Liza pogumnega Hojziča naravnost na lice. Hojzič se je zasmejal krohotaje, tudi Liza se je smejala, Jareb pa je bil vesel in upanje se mu je nasmehnilo v lice.

„Ni treba, da bi vstajal!“ je pomislil. „Če sede drugi, bom sedel tudi jaz. Kjer je enajst jogrov, je treba, da je tudi dvanajsti! Zdaj se igra, zdaj je razposajena in nespodobna, ker je zadnji čas; kmalu ne bo časa več, zakaj žena spodobnega človeka bo spodobna žena. Oprostite besedam, ki jih šepeče siromak pred smrtjo, oprostite tudi kretnjam njegovim!“

Ozrl se je po omizju in je videl same znane obraze. Tam je bil hudobni Hojzič, tam je bil lahkomiseln Jerina in tam starikavi davkar, rodoljubni učitelj Šviligoj, plešasti sodni adjunkt, ki je veliko pil, dvoje kmetskih fantov, ki se nista zmenila za nikogar in sta sedela goloroka za mizo, natanko pripravljena, da poženeta vso družčino preko praga, nadalje neki škric, ki je bil prišel od bogvekod in je imel zelo dolg, bledikast, kozjebrač obraz, in poleg dveh suhotnih, zaspanopijano molčečih uradnikov je sedel tam sam župan Frfila, ves dostojanstven, trezno motreč, resno sodeč, drugim komaj viden, kakor v megli . . .

O, kako koristno in resnično besedo je izpregovoril župan Frfila, ko je oznanil, da Lize, te čeznurno zapeljive ženske, ni bil poslal Bog v dolino šentflorjansko, temveč zlodej! Komaj se je prikazala, leto dni če je tega, se je naselil duh zdražbe in prepira v dolino šentflorjansko. Kakor da je bila prišla v dežel kuga, vojska in povodenj: oče ni več poznal sina, sin ne očeta, ženin ne več neveste, prijatelj ne prijatelja. Zadovoljnost, ljubezen, rodoljubje, navdušenost za vse, kar je lepo in koristno — vse te čednosti, od nekdanj kraseče dolino šentflorjansko, so umrle nenadoma. Celo učitelj Šviligoj je zažvižgal nekoč na cesti in nič ga ni bilo sram. Nad klancem, nad vso lepo dolino, prav tja do Žalostne gore se je svetilo pohujšanje.

Prišla je — in glej, nad temnim klancem, nad siromaki in izgnanci, se je zasvetila bela hiša, se je odprla vesela krčma; ne krčma, božja pot, vseh romarjev zaželjeni cilj. Prihajali so najprej natihoma, komaj so se pozdravljali, tiho so sedeli. Ena sama misel je bila v srcu, velika in imenitna misel. Prihajali so glasneje, pili so in prepevali, prijazno so se pozdravljali. Misel pa je ostala v srcu, ena sama misel, velika in imenitna.

Kdo je Liza? Odkod je? Tema in noč. Ne ve srce človeško, odkod, ne ve, kam, — in čemu bi vedelo? Lepa je bila in globokega hrepenenja vredna. Kdo vpraša, kam hrepenenje? Kdo vpraša, odkod?

Župan Frfila je pripovedoval, da je bila Liza nekoč farovška kuharica in da je podedovala po svojem prijaznem gospodu veliko bogastvo. Tako je pripovedoval župan Frfila in si je mislil zraven: „Čemu bi se jaz ne udeležil tega bogastva?“ In ko je umrl blagi gospod, se je ozrla Liza po svetu in je spoznala, da so dežele lepe in da je mnogo moških na zemlji. Zato se je napotila v dolino šentflorjansko, ki je najlepša dolina na svetu in ki je dom in zavetišče mnogoterih pametnih in postavnih rodoljubov.

Župan Frfila je bil debel, toda zelo postaven in častitljiv mož; kljub temu so se polastili njegove poštene misli mnogi malovredni ljudje, polastili so se je kmetje, učitelji, uradniki, delavci, rokodelci, celo bajtariji, gostači in hlapci. Nekoč, ko je bil teman večer, so vsi nenadoma pomislili in so spoznali: „Čemu bi se jaz ne udeležil tega bogastva?“

In tako se je začela žalostna vojska, kakršne še ni doživela dolina šentflorjanska. Brat je bil proti bratu, sin proti očetu, kakor v laški vojski. Vse veselje je minilo, minila je vsa ljubezen in pri-

jaznost. Prijatelji se niso več krščanski pozdravljali, temveč mežikali so si hudobno in škodeželjno. Vse zaroke so bile ustavljene, vse ljubezni grobo pretrgane. Skoro bi se bilo človeku zdelo, da gre narazen, da se žalostno cepi in razblinja dolina šentflorjanska, nekoč zavetišče in tabor vseh idealov.

Ampak Bog, ki je usmiljen, je dodelil pamet zemljanom; spogledali so se in so se mukoma iztreznili. Spoznali so, da je izmed vseh poklicanih samo eden izvoljen. In takoj se jih je vrnilo sto, ki niso bili poklicani.

Tedaj pa je nastalo veliko vprašanje, razložno zapisano v zgodovini doline šentflorjanske. Še jih je bilo dvanajstero, dvanajstero še jih je stalo pred belo hišo nad klancem. In to niso bili kmetje, ne bajtarji in ne gostači, celo ne hlapci. Spodobni ljudje so bili, ki se ravnaajo in ki znajo maniro. Kdo je? Kdo se vzdigne izmed njih ter stopi na klanec, kraj doline?

Jareb je preračunal in premislil stvar najbolj natanko. Redkodaj, komaj v soboto zvečer, je stopil v krčmo, pozdravil s prijaznim mežikanjem neprijetno družbo ter stisnil roko gostoljubni Lizi. Nato je sedel, pil in molčal. Mislil pa je veliko.

„Tako in tako. Recimo, da njeno bogastvo ni toliko, kakor govore predrzna usta... že hiša sama je jako čedna in tudi krčma, mislim, je več kakor cekin. Kaj pa tista hišica, tista železna hišica tam v kotu? Ni je postavila tja samo nalašč, za kratek čas, snubcem v poželenje in bridkost. Če ni mnogo notri, nekaj je! In zdi se mi celo, da je veliko lepih reči notri; tako pametna ženska, kakor je Liza, bi ne razkazovala prazne rešetke! Če ni orla notri, pa je vsaj vrabec!“

To je bila poštena misel Jarebova; vzknila je, pognala je globoke korenine, zelenela je in se je bohotno razrasla. Posebno pa ga je potrdilo v misli tole razumno uvaževanje: Liza je lepa ženska, v vseh ozirih koristna in prikupljiva ženska, ampak glas gre po deželi, da je bila darežljiva z občutki. Ne bom je vprašal, nič ne bom poizvedoval; ljudska govorica ne dela krivice nikomur in vsakemu je zapisano na čelu, koliko velja. Ozre se človek na to lepo Lizo, hudo mu je pri srcu, ampak v svoji bridkosti spozna brez prerekanja: veliko lepih čednosti je zbranih v tem telesu, bogoljubnega življenja pa ni, srce je preveč ljubeznivo in usmiljeno in Bog vedi, kakšna čuda so skrita za let in časa temnim zagrinjalom. Zdaj pa je stvar taka, da sili greh k čednosti, nespodobnost k spodobnosti, nevernost k pobožnosti, ponižanost k poveličanju. In iz

tega resničnega razmotrivanja se izkazuje, da je izmed dvanajsterih jogrov izbran le eden, kakor da je bil pokazal nanj božji prst: Liza, glej Jareba! — V vsej dolini šentflorjanski in morda v vsej prostrani slovenski domovini ni bilo v tistih časih bolj spodobnega in spoštljivega rodoljuba, kakor je bil Jareb. Zato je bilo naravno in ni moglo biti drugače, da se je ozrla Liza z dopadajenjem nanj in na njegove čednosti. Žena Jarebova bi ne bila več nespodobna in preusmiljena Liza, temveč spodobna žena najspodobnejšega moža.

Tako je dognal in premislil ter se je napravil nekoč na slovesno pot. Nikoli še ni bilo snubca, ki bi bil očem in srcu tako prikupen, kakor je bil Jareb tisti dan. Ves lep in dostojanstven je bil v dolgi, manirno zapeti črni suknji, v svetlem klobuku in sivih rokavicah. V desnici, med palcem in kazalcem, je vrtel tenko palico, v levici je držal eno samo, bahato razcvelo rdečo rožo. Miren smehljalj je bil na njegovih ustnicah, pod košatimi, gosposko zavihanimi brki; mirno so gledale oči, deleče vsemu svetu oproščenje in usmiljenje.

Ampak v tistem trenutku, ko je prestopil prag bele hiše nad klancem, se mu je čudno stisnilo srce. Tako se je stisnilo samo enkrat v življenju, v temni dobi, ki je mislil nanjo le ob tihih večerih, z zatisnjenimi očmi, v strahu in kesanju. Postal je v veži, zavzdihnil je in je stresel z glavo.

„Pojdi dalje, neprijazni spomin, pojdi dalje!“

In dalje je šel neprijazni spomin, ugasnil je kakor sveča v vetru.

Z umerjenim korakom, z mirnim smehljaljem je stopil Jareb v izbo blage Lize. Stala je pred njim, tudi na njenih ustnicah je bil miren smehljalj. Miren, čudolep, ves angelski je bil njen smehljalj in Jareb sam se je začudil.

„Tako se ne smehljajo farovške kuharice . . . le enkrat sem videl tak smehljalj . . . dalje pojdi, nepoklicani spomin, pojdi dalje!“

Zmedle so se mu besede, ki so bile tako skrbljivo pripravljene, dostojno preišljene. Poklonil se je, napol iztegnil roko, bahata roža je vztrepetala.

„Liza, prišel sem, kakor ste slutili, da pridem nekoč. Če ste usmiljeni, dovolite, da sem vaš suženj in vaš mož . . .“

Ni govoril gladko, skoro trepetal mu je glas in oči so gledale v tla.

Takrat pa se je zgodilo, česar Jareb ni bil premislil. Liza ni iztegnila roke, da bi sprejela rožo. Mrtve so' visele roke ob životu, telo pa je omahnilo, obraz je prebledel. Jareb se je vzdramil, omahnil je tudi sam.

„Ali sem vas žalil, Liza?“

Prebledel je njen obraz, široko so gledale oči, ustnice pa so se nasmehnile. Okrenila se je, brez besede je stopila v drugo izbo in je tiho zaprla duri.

Dolgo je stal Jareb in je strmel, naposled pa je sedel za mizo in dekla mu je prinesla vina. Kolikor bolj je premišljeval, toliko bolj se mu je zdelo, da je ravnal zelo nespametno.

„Saj je že precej videla, ko sem odprl duri, da je moj obraz tako bahato zmagoslaven, kakor da sem že imel jabolko v roki! S ponižnostjo bi bil veliko več opravil in sploh je ponižnost zelo koristna čednost, v vsakem oziru . . . In zdaj je samo še vprašanje, koliko je zapravljenega, kaj je izgubljeno. Zdaj je sama tam, rad bi vedel, kaj počenja: morda kleči pred razpelom in moli za svojo in za mojo dušo; morda joka nad svojo mladostjo, mogoče je celo, da se smehlja v preveliki blaženosti . . . kdo bi vedel?“

Komaj je dobro pomislil, komaj je pokusil vino, se je vrnila v izbo. Nič več ni bil blede njen obraz, tudi njene oči so gledale jasno in samo globoko na dnu, skrita krščanskemu človeku, je ležala senca. Takoj je stopila k Jarebu, prijazno se je nasmehnila, prijazno mu je segla v roko in je sedla k njemu.

„Zdaj pa mi lepo oprostite, gospod Jareb, da nisem odgovorila na tiste imenitne besede. Tako globoko so me zadele v srce, da mi je bilo slabo in da se je zasenčilo pred mojimi očmi. Ampak zdaj je minila vsa slabost in lahko se pogovoriva, kakor se pogovarjajo krščanski ljudje . . .“

Jareb se je poklonil, prijetno nasmehnil, v srcu pa mu je zaključeval čuden nemir. „Ne pravi, da hoče, ne pravi, da noče; skrite so njene misli, morda so nespodobne, morda celo zavrtné!“ je mislil natihem, pol plah, pol radoveden.

„Gospod Jareb, čast je velika, ki ste mi jo naredili, odgovoriti pa ne morem ne tako in ne tako. Zakaj vi, gospod Jareb, ste prvi in ste dvanajsti. Dvanajstero snubcev je bilo pri meni, dvanajstero src koprni po meni. Poslednji niste izmed njih, zakaj bližja vam je moja misel nego mnogoterim drugim. Tudi vem in spoznavam, kako resnične so vaše čednosti in kako iskrena je vaša rodoljubivost. Ampak toliko bo treba povedati brez hudobnosti in brez zamere, da imajo tudi nekateri drugi ljudje to ali ono čednost, ki se je bila izgubila v njih srce kakor popotnik v puščavo. Redke so te čednosti in zelo samotne, zato pa jih je treba spoštovati toliko bolj. Kaj je cekin bogatinu in kaj je siromaku? Bogataš ste v čednostih, siro-

mašen je ves drugi svet. Toda, o kako se razveseli srce, kadar ugleda med pustim kamenjem borno travco! Lepša je ta travca in bolj dopadljiva nego cvet na vrtu, roža med rožami . . . Zato sem sklenila, da ne porečem ne tako in ne tako, dokler se ne izkaže, v katerem srcu, ali siromašnem, ali bogatem, cvete tista čednost, ki vpira iskrene oči proti meni in drugam nikamor. So na svetu hudobni, lahkomišelnih in malopridnih ljudi, ampak Bog vedi, kaj se skriva lepega za tem grdim zagrinjalom; lepa je včasih hiša, izba nemarna; siv je včasih zid, stene so svetle. Dvanajstero je mojih snubcev, dvanajstero zaklenjenih src. V soboto pa bom vzela v roko ključ, v soboto bom spoznala, kateri od dvanajsternih mi je od Boga namenjen. Kar bo takrat reklo moje srce, bo reklo po pravici in za zmerom!“

Spodobno je poslušal Jareb te modre besede, poslušal je spodobno, vesel ni bil.

„Niso torej očitne moje čednosti, niso se izkazale!“ je izpregovoril zlovoljen.

„Očitne so in izkazale so se, ampak kdor je videl lepo Vrhniko, bi videl rad še lepšo Ljubljano. Če so danes čednosti velike, kako velike bodo šele jutri!“

Sladko je bilo Jarebu ob teh prijaznih besedah, srce pa je ostalo nemirno, do sobote je bilo nemirno, plaho vprašujoče . . .

„Tako ali tako!“ si je mislil, ko je sedel pod ogledalom in se oziral po glasnem omizju, napol utopljenem v tobakovem dimu. „Tam je Hojzič, ves pijan je, svinja od vseh strani, in tam je Jerina, lahkomišelnih pobič; s tem se ne bo možila, preveč je pametna; tam je tudi župan Frfila, v tobakovo meglo se skriva, ampak ne pomaga mu nič, ves svet vidi, da ni več za ženitev; in še tisti ljubljanski škric je tam, tista gnida, ki bi mu še dekle ne privoščil . . . Le nikar se nič ne boj, Jareb; nič se ne boj in ne pij veliko; ne pij veliko in čakaj, da zleze pod mizo ta hudobni Hojzič . . . Glej, poljubila ga je!“

Resnično je poljubila Hojziča lepa Liza, toda v tistem hipu je omahnil na obadva komolca in je takoj zaspal. Takrat je šinila senca preko njenega obraza, kakor na jok so se napele ustnice. Samo trenotek je bil; nato je vstala. Čudno se je izpremenil njen obraz, ves lep je bil in bel, otroško se je smehljajal.

Jareb je vztrepetal, zazibalo se mu je pred očmi kakor v pijanosti.

„Kje sem videl ta obraz? Kaj sem ga v sanjah videl?“

Vse drugo za sivo meglo, še svetiljka je gorela zaspano, kakor iz daljave; le beli, čudoplepi obraz se je svetil jasno izza megle, le nanj je lila nebeška luč; globoko pod njim so strmele pijane, začudene oči, kakor bradate, rogate glave zavrženih angelov pod bleščečim svetim Mihaelom.

Tolika je bila tišina, da se je Hojzič v sanjah prestrašil ter se vzdramil.

„Kam, Liza?“ je vprašal osupel in je iztegnil roko.

Liza ga ni videla, tudi ni slišala njegove plahe besede; in nikoli v življenju ni bil Hojzičev obraz tako resen in žalosten kakor v tistem hipu.

Tiho je stopila izza mize, stopila je k Jarebu.

„K tebi prihajam . . .“

V strahu in čudu so se spogledali; nikoli niso slišali tega glasu, nikoli enakega — prišel je nenadoma iz tujih krajev, iz daljnih spominov, tihi, komaj razločni glas zvona izza gore.

Jareb se je tresel; zmagoslavna, šumeča sladkost se je izlila v njegovo srce; toda pod sladkostjo, v globoki noči, je ležala nerazumljiva, težka slutnja, nerazločna, grenka misel, kakor črna rakev z belim križem na pokrovu. Lica so se mu svetila v lepi radosti, a ko je hotel vzdigniti roke, da bi jih razprostrl v objem, jih ni mogel vzdigniti.

„Bolani sem!“ ga je prešinilo.

In v bolni misli, ki je ležala pod sladkostjo in se je zgenila nezaželjena ob tej prijetni uri, je ugledal črno ptico, ki je zasenčila vso dolino šentflorjansko ter razprostirala silne peroti od Žalostne gore do Kórena . . .

(Dalje prihodnjič.)

Akord v molu.

Ija v jezni dan, tja v temni dan
po črnih vodah barka plove,
preteč se dviga prst Jehove
in jutru je večer neznan.

Kje so obali? Kje pristan?
Bled gleda tisti le bregove,
kdor nosi gosli javorove
in dušo polno zvezd in ran . . .

Vladimir Levstik.

Vitez Ivan.

II.

Krasno jutro plava nad dolino.
Lahne sence slikajo po zemlji
temne lise, tam izza planine
pa se dviga solnce v svežem ognju
in hiti k višavam v urnem letu.
Kakor v čudu in pričakovanju
čudesnih slasti in tajnih čarov
zrak drhti, ko pije tople žarke;
drevje, grmi, trava in cvetice
kopljejo se v svetlem, mladem jutru
in se veselé lepote svoje
ter prelesti zdramljene prirode.
Jasnost tajnosti podaja roko,
pestre barve travnikov in polja
razodevajo očem lepoto,
ki jo slastno pije žejni pogled.
Izpočiti svet je poln svetlobe
in podoba vsaka v njej je jasna,
iz cvetic pa diha svet misterij,
ki opaja duše kakor vino;
v lahnem zraku plavajo skrivnosti,
bistri potok poje čudno pesem
brez besed, a polno tajnih tonov
kakor glasba iz tujine bajne,
iz preteklih in bodočih časov.

Vitez Ivan jaha po dolini,
pa ne vidi čudesne krasote,
ki jo je rodilo mlado jutro
v živih barvah in v oblikah vzornih,
in ne čuti dihanja skrivnosti,
ki se zibljejo po svežem zraku,
ki žaré v svetlobi solnčnih žarkov,
ki živé nevidno v vsej prirodi.

Kakor po tujini jaha vitez,
ali nič. v tujini ga ne mika;
vid in sluh in vsa čutila zdrava
Vilina očarala je pesem,
vedno še šumeča mu v ušesih,
v glavi bučno mu odmevajoča,
pred očmi mu slike stvarjajoča,
ki jih sluti duh samo v nebesih.
Jaha, jaha vitez Ivan, v misli
sladke potopljen in v sanje.
Jaha, jaha vitez, a naenkrat
se konjič ustavi na ovinku.
Sunek zdrami viteza in sanje
odhite v trenutku kakor megla,
kadar solnčna vroča moč pritisne.
Na ovinku, konju prav pred glavo
se prikaže lepa mlada žena,
kakor da je padla iz oblakov.
Rdeč je njen obraz, podoben roži,
ki iz popka ravno je vzcvetela;
sveti se oko iz temne sence
liki ob potoku modra cvetka;
pozlačeni, bi dejal, lasje so;
ude ji odeva draga svila;
dražestna obleka umotvor je,
ki obenem skriva in navešča
pa čutila draži in opaja;
omamljiva širi se dišava;
biseri, zlato, briljanti čisti
mečejo okrog ognjene žarke,
modre bliske in zelene strele
s prstov, s pasa, z vrata in s temena,
da je gledati težko očesu.

Glavo zdaj ponosno dvigne žena;
smeli pogled njen izraža jasno,
da je vajena ukazovati
ter sprejemati poklone vdane
in ponižno zveste službe ljudstva.
Glavo dvigne, viteza pogleda;

vpraša ga beseda njena krepka :
 „Vitez Ivan, kam si se napotil?
 Kam dreviš ko burje duh nemirni?
 Ali ti je pekla besna četa
 za petami, da si v beg se divji
 spustil brez smeri in brez preudarka?
 Ali vodijo na smrt ti brata,
 pa hitiš, da zadnji hip ga rešiš?
 Vabi morda te nevesta mlada,
 pa je vroča kri ti zakipela
 in te goni, da pokusiš srečo,
 slajšo nego rožni med in nektar?
 Kam čez drn in strn mi slepo dirjaš,
 tekmujoč s pomladnimi vetrovi?“

Vitez jo posluša slabe volje,
 odgovarja nepotrpežljivo
 in nemir valuje mu v besedi:
 „Čas je drag, mudi se moji ježi,
 brezpomembna tvoja so vprašanja;
 pot odpri! Ne zadržuj usode!“
 Nasmehlja se žena prav koketno :
 „Hud si, vitez Ivan, brez potrebe.
 Ne vprašujem, da ti kradem časa,
 marveč da ponudim dar ti boljši,
 nego ti ga daje tajna Vila,
 ki te vabi s pesmijo mamljivo
 v kraj neznan, v deželo neodkrito.
 Kakor grabežljiva čarovnica,
 ki lovi nedolžne, dobrodušne
 žrtve z vsakovrstnim goljufivim
 čarovništvom v svoj brlog, v skalovje,
 daleč od sveta, v samoto mračno,
 kjer zamrè v strahoti vzdihovanje,
 mami Vila te s sirenskim glasom,
 zapeljivim kakor sladko vino,
 prevarljivim kakor vinska kaplja,
 ki te v svet prestavi poln lepote,
 poln sanjavih slik in cvetne megle,
 pa ti vzame s treznostjo zavednost,

voljo, zdravje in razumno srečo.
Varuj dobro pamet, vitez Ivan!
Kdaj si videl domovino Vile?
Kdo pove ti, kakšna je dežela,
kamor vabi te skrivnost sumljiva?
Kdo pojasni ti namene tajne,
ki jim bodeš v tujem carstvu sluga?
Kakšna bode plača tvojim službam?
Moder bodi, vitez moj junaški,
z bistrim okom se ozri po svetu,
ne poslušaj bujne domišljije,
ne veruj besedam zapeljivim;
česar se z roko lahko dotakneš,
kar lahko z očesom jasno vidiš,
to naj te dvomečega prepriča.“

Ves osupel gleda vitez ženo;
kri mu vre in sili burno v glavo,
po životu mu drhtijo živci,
nagubanči se močno mu čelo,
komaj premaguje svojo jezo,
pa s srditim glasom odgovarja:
„Kdo te je poklical, čudna žena,
da zapiraš pot mi samolastno?
Kdaj sem vprašal te za svet in nauk?
Dete nisem, zdrava mi je glava;
kar nareka misli lastnih sodba,
izvršujem v prid si ali v škodo
in nikogar ne dolžim, ne tožim,
da bi kriv bil mojih neuspehov,
pa ne tarnam nad usodo hudo.
Moja volja, prosto porojena,
potokaze mi postavlja čvrste;
moj namen dejanj mi je gonitelj,
moji cilji le so mi vabilo.
Steza, ki je nisem sam izvolil,
naj se vije k elizejskim tratam,
v rajski vrt, v deželo zlatih pravljič,
moja noga le ne stopi nanjo.
Pregovarjanje zaman je tvoje;

sredstva nimaš, da mi pot preprečiš,
torej se umakni, da pojaham.“

„Mlad si, vitez,“ ga zavrne žena;
„še te greje vroča kri in urna,
še veruješ v neresnične bajke.
Toda ohladiš se še v življenju,
sladkih pravljič mi spoznaš veljavo
in pa ceno pravih, stvarnih ciljev.
Boljši kruh je kakor poezija,
ki ne prepodi gladu želodcu;
boljše vino, ki po grlu teče,
kakor goljufive fantazije.
Prazna pena, bratec, je svoboda,
ki ti jo ponuja zapeljivka;
težkih brig ne vzame ti svoboda,
bede, siromaštva te ne reši,
ne olajša ti skrbi morečih.
Kaj počneš s svobodo v hudih časih,
ko potreba te obišče nujna,
ko bolezen se zglašuje nevarna,
ko zbude se želje mnogovrstne,
smrtno kal noseče od poroda,
hirajoče in umirajoče,
ker imaš samo — svobodo zanje?
Sužnost, vitez, taka je svoboda;
služiti ji moraš brez plačila,
žrtve drage ona pač zahteva,
in udanost večno, brezpogojno,
a ne zmeni se za tvoje žitje.
Drugo, lepšo jaz ti dajem srečo.
Moč neskončno ti polagam v roke,
pot odpiram ti v kraljestva bajna,
smele želje uresničim hitro.
Vitez moj, ime mi je Bogastvo!
Vsemogočna sem, nepremagljiva
in bogovom vseh rodov enaka.
Moj sveta je prestol, moje žezlo,
jaz v resnici vladam in kraljujem,
v moji volji je ljudi usoda.

Tajno v mojih nevidljivih rokah
zbirajo se niti tisočere;
moji prsti predejo predivo,
ki ga ljudstvo imenuje srečo;
blagoslova bujni vir odpiram,
komur hočem, kadar se mi ljubi;
kdor ne najde milosti pri meni,
nosi težko breme vseh prokletstev.
Kaj se obotavljaš, hrabri vitez?
Urno daj desnico mi junaško,
in zakladi se odpro pred nama
prebogati, slutnjam nedosežni,
kakor žar stoterih solnc bleščečih;
ti pa kar lahko posežeš vanje,
brez strahu, da se izprazni shramba.
Pravo solnce ljudskega življenja
ti zasveti v čudesni krasoti;
velik bodeš, silen in mogočen,
spoštovan, veljaven in uzvišen
s pomočjo Zlata čarovne sile.
Vse pribavi ti Zlato rumeno,
vseh težav in vseh skrbi te reši,
trudapolno ti prihrani delo,
pota ti odpre po celem svetu,
dvigne te v višave nedostopne,
podari ti ključ za vsaka vrata,
po deželah se ozri kjerkoli!
Neštevilno ljudstvo obožuje
moje veličanstvo na kolenih;
cela širna zemlja velik hram je,
a posvečen mojemu božanstvu,
k meni sili vse in vse peha se,
da obleke moje se dotakne,
v mojih da nebes kraljestvo vstopi.
Toda moja milost je izbirčna,
moja volja je ljudem uganka.
Tebi, glej, ponujam vso dobroto,
v raj te vabim, srečo ti namenjam.
Bodi moj in tvoje bo gospostvo,
vse dosežeš, kar se sanja željam.

Vsako delo bode ti služilo,
 tvoje bodo neštevilne roke,
 večna žetev bode ti življenje.
 Hrepeniš li tajno po lepoti?
 Glej, umetnost ustvarja vdano zate.
 Mika li te učenost globoka?
 Glav stotero se uči za tebe.
 Mar po sladki koprníš ljubezni?
 Vse slasti pribavi ti bogastvo,
 vse užitke si lahko izbiraš,
 ako moje ti zlato pomaga — —“

„Dosti! Dosti!“ zdaj zakliče vitez;
 „jeza moja se budi mogočno,
 izpred vida hitro mi izgini,
 da te ne požinem s pasjim bičem,
 da te ne kaznujem po zaslugi.
 Zapeljivka! Zvodnica! Vlačuga!
 Strup preliwa se ti po besedah,
 hudobija tvoj poklic je grdi,
 ničemurnost te je porodila,
 hudodelstvo pa te je splodilo
 na sramotni postelji pohote.
 Laž, sleparka je ime ti pravo!
 Laž na licu ti je sveže cvetje,
 laž zlato v laseh nepristno bujnih,
 laž oblike tvojega telesa;
 na obrazu mastno lepotilo,
 na jeziku gladkem med zvijače,
 lišp, mazilo, barve in dišave —
 taka si, potrta, smešna spaka!
 Duše nimaš, truplo je strohnjeno,
 v kup pepela bedna se sesuješ,
 kakor dim se razkadi ti slava,
 ako le spozna ničevost tvojo
 človek zapeljan, časteč malike.
 Jaz sem svoj! Po svoji lastni moči
 se povzdignem, osvojim življenje;
 tebe, domišljavka, pa preziram,
 v prahu pred teboj plazeča bitja,

ki so izgubila dostojanstva
lastnega zavednost, pomilujem,
a prevzetnost tvojo zaničujem.
Prosto pot! Izgini brez slovesa!
Moj konjiček, pohitiva k cilju!" — —

Ali se je pogreznila v zemljo,
ali se je razpršila v zraku,
ali so odnesli jo duhovi
čarovniški v njeno tuje carstvo?
Kam, kako in kdaj je odprhnila? . . .
Na ovinku cestnem ni postave,
v zraku ni dišav opojno motnih,
brez sledu izginila je žena;
vitez Ivan jaha kakor strela,
umni konj razume gospodarja,
nič ostrog in vajeti ni treba.

(Dalje prihodnjič.)



Ivonne.

Umrla ti na licih je pomlad,
zvenel na ustnih ti je maj cvetoči,
Bog je ugasnil v duše tvoje noči,
kes črni ti je v gluhih urah svat.

Pohotni demon skrunjenih naslad
obdal oči je z bridkimi obroči,
v znamenje, da nikdar zapah ne počī
do sinjih dni in do brezkončnih nad.

Kak pač spomin ti zdajci zažarel je?
Nad kom čez lice ta posmeh beži,
za kom ta vzdih iz prsi prihropel je?

O, vem, da njega spet proklela si,
čigar po zvezdah hrepeneče želje
so prvič legle v mlado krilo ti!

Vladimir Levstik.



Iz učenega in neučenega Berlina.

Spomini. Spisal dr. Jos. Tomiňsek.

(Dalje.)

II. Kot turist v Berlinu.



ar požiral je brzovlak daljavo; potniki pa smo sedeli v vozu z mirno zavestjo, da bomo sigurno dovršili svoj dnevni program. Zjutraj okrog osme ure smo se usedli na tistem lepem kolodvoru blizu dunajskega Pratra v svoj voz, a ulegli se bomo še pred polnočjo v Berlinu spat. Dan je še dolg, prehiteli bomo še mnogo zemlje, hiteli bomo mimo skromnih koč in bogatih svetovnih mest, po dolinah in mimo hribov, ob rekah in močvirjih, skozi gozde in pušče, a kaj nam to mar? Na našem vozu visi zunaj plošča z napisom „Wien-Berlin“: začetek in konec; kar pa je vmes, to nas ne briga nič. In vendar, brigalo bi nas, ko bi naš voz ne bil razkošno opremljen z vsem, kar skromno imenujemo „vsakdanji kruh“. Tako pa srečnemu zemljanu ni treba drugega, nego se usesti na svoj prostor ter se vdati brezskrbnosti: preteklost je za njim, bodočnost stoji vsaj za to noč trdno, za sedanost pa skrbi železniška uprava.

Skozi širo Moravsko ravan nas pelje železna pot. Malomarno so se zleknili potniki na svoje sedeže; čas je zanje stopil v znamenje ničle. — Med njimi sedi slovenski turist, tujec kot Slovenec, tujec kot turist, tujec kot tujec. Njegov nagon „Naprej, naprej! Kvišku, kvišku!“ mu ne da miru na njegovem sedežu; nemiren postaja, napenjajo se mu kite, nekam bi poletel, vsaj z očmi in duhom; pa kam? Rad bi užival vsaj hitrost vožnje, a kako jo naj premeri? Ta ravan je ista čez eno uro, kakor je bila pred eno uro; sliši se le besno drdranje koles, a o brzini le suhoparno sklepam, zazreti je ne morem.

Nehote se slovenskemu potniku vriva misel: mari se že tu na Moravskem začenja Berlin in berlinska okolica, sicer mu neznana, a vendar znana; in nehote se ozira po popotnikih: „Ne, turisti niso!“ in skoraj bi zautripihla v njem šegava žilica hribolazca:

„To težko, čokato gorenje telo na teh šibkih nogah — kako je zašlo v lodnasto obleko?“

„In oni mehki podbradek, ni ga še obpihaval ostra sapa sneženih vrhov.“

„Pa jaz!“ Kakor bi ga zadel električni tok, skoči turist s sedeža — ravnodušno se ozro nanj sopotniki — in stopi na hodnik k oknu, da bi vsaj oko kaj uživalo. A vedno tisto širno polje, tisti blatni jarki, pa nič velikega, nič bodrečega: solidna prozaična rodovitnost in pridnost. Da bi oko moglo seči kam dalje! Da bi to polje bilo ravno kakor miza! Potem bi čez te poljane zavela sapa neskončnosti in človeško srce bi utripalo krepkeje. . . Nič! Ravan se dviguje do grička toliko, da ne moreš gledati preko, a ne toliko, da bi se človeško oko z zanosom povzdignilo do njegovega vrha in z zavestjo „sursum corda“ sledilo njegovemu slemenu.

„Berlinske slutnje“, vzdihne slovenski turist, se usede na svoj prostor, zapre oči ter misli in misli: „Takoj onostran Dunaja se je začelo. Ona suha trava daleč na okrog . . . Pa seveda: cele čete gosi; pravokotno zarezani jarki . . .“

Tu postoji vlak: „Jihlava (Iglau)!“

„Ni vredno, da bi odprl oči! Taka mesta so si povsod enaka“. Kolesa zaropotajo in spet smo na planem.

To pač: ljudje imajo tod lepo urejena posestva. Polja vsa enaka, plotovi enaki, enake hiše; hiše so vse na kupu v vaseh, malokje sameva kaka koč. „Pod slamnato streho“ se ljudje ne rode; vsaka streha je krita z rdečkasto in obrobljena z belo opeko Oj to je lepo!

Slovenski turist se spomni domačih kmetskih hiš, slikovito raztresenih med gozde in po gorskih lazovih, in skloni se in vzklikne: „Tod ni lepo; to je uniforma pri hišah!“

Pa glej! Ali se ne ulega na okno nekaka senca? Potniki še sede na svojih prostorih kakor prej; a skozi okno res več ne zre k njim siva enakomernost, grički postajajo višji, in ko vlak postoji v Nemškem Brodu, slikovito naslonjenem na hribec, priznava tudi Slovenec: „Tu je lepo!“ — Na Češkem smo.

Odslej se okolica sploh oživlja. „Oživlja“ — tu se šele zavedamo, kaj ji daje življenje — gore in vode! Oko se umiri tam ob sicer nizkih holmih, ki pa zaslužijo to ime vsaj v toliko, da moreš razlikovati med dolino in med hribom. Iz teh tal že puhti nekaj življenja.

Zdaj potnik sam začuti, da vlak res dirja, in kmalu mu dirja skoraj prejadno; pri Kolinu zdrdra preko Labe in jo potem spremlja uro za uro, sem od desne pa pošiljajo Krkonoši svoj hladeči vetrček.

Med tako vožnjo je edino pravi prostor pri oknu na hodniku. Hitro teko ure in večer se bliža; mogočna je postala Laba, ki se ji je med tem pridružila Vltava, in ozko so se stisnile gore od obeh strani; celo strme gole skale se prikazujejo, sicer ne bleščeče bele, kakor smo jih vajeni mi, a vendar skale, ne prst in ilovica. Vlak ropoče, kakor smo ga vajeni v domačih soteskah, smer je postala popolnoma severna. Domovino zapuščamo; lepa Avstrija se poslavlja, kažoč za slovo še enkrat svojo krasoto. Povsem mračno je že, ko se privozimo v obmejni veliki postaji v Dčnu (Tetschen) na desni in v Podmoklah (Bodenbach) na levi strani Labe.

Ni izlahka kaka meja ostreje začrtana nego tu. Od leve in desne pritisne gorovje, puščajoč jedva to liko prostora, da se mogočna Laba prerije; a oboje gorovje se spušča k njej s strmimi stenami, tvoreč res prava vrata med dvema državama. A vrata niso zaprta; parniki in čolni vseh vrst in velikosti šume gori in doli; zgoraj na bregu se vrste vlak za vlakom, iz tovaren puha dim, ljudje se gnetejo, otovorjeni in neotovorjeni, razne jezike slišiš, a tujega se ne čutiš, ker so si ti ljudje izvečine sami tujci; a domačini so kaj vljudni, saj zreš skozi ona prirodna vrata tja med bližnje, po vsem svetu zaradi svoje vljudnosti znane Saksonce.

Premotril bi še skalovje, kod se spleza nanje, a treba se je vrniti v voz, ki smo se v njem že udomačili. Prehod v tujo državo se izvrši skoraj brez vidnega znaka, laglje nego pri nas v strmih gorah ob italijanski meji. Carinski uradnik, ki naj bi pregledal prtljago, samo vpraša: „Je li kaj dacu podvrženega?“ Ko mu potniki seveda enoglasno odgovore: „Nič!“ se on odzove s „hvala!“, salutira in odide.

Bila je trda noč, ko smo dospeli v Draždane; videl sem to pot samo luči, ogledati pa sem si hotel mesto ob drugi priliki. — Potem je prišla dolga vožnja v skoraj ravni črti proti Berlinu. Na tej progi je res vseeno, voziš se li po dnevi ali po noči; videti pravzaprav ni ničesar, z vso brzino hiti vlak po svoji brezkurvni progi skozi to vedno enakomerno plan. Suhljati travniki, nizki gozdi, tuintam kaka naselbina, vsa pokrajina brez vsake izrazitosti: to dela po dnevi in po noči enak vtisk, vtisk praznote. Zjutranji vtisk onostran Dunaja nas je bolel in utužil; tu, proti Berlinu se vozeč, pa smo že trdi, ravnodušni. Turist pozabi, da je ljubitelj prirode, pričakujoč, da ga sprejme tudi ona za ljubimca. Zdaj se zaveda, da more tudi on biti moderen človek, popoln egoist, stremeč po neodvisnosti od sočloveka in od prirode.

Kadar ti priroda ne nudi ničesar, tedaj iščeš človeka. Potniki smo se seznanili med seboj; v Draždanih se je potništvo tudi precej

izpremenilo. Bila je nedelja in z našim vlakom se je vračalo dokaj Berlincev, ki so se bili zjutraj peljali na izlet v Draždane. Vsi so bili dobre volje, a ne v taki kričeči meri, kakor jo izpuščajo včasih naši izletniki, in tujca so sprejeli medse kot svojega znanca.

Prvi vtisk o Berlincih torej ni bil slab; poudarjam že tu razliko med našimi in ondotnimi potniki. Ako se pri nas kdo vozi z železnico, bi bil najrajši kar sam v svojem oddelku in zre s sovraštvom na vsakega sopotnika, ki bi se tudi rad umestil ondi; kdor ima sedež, se razkorači kolikor mogoče, da bi mu nihče ne mogel blizu. To je pač znamenje, da se mi razmeroma malo vozimo. V Berlinu in okolici pa so me, kadar sem se v svoji prirojeni skromnosti pomišljal usesti se kar tja v sredo med tujce, nalašč opozorili, da je prostorček še prazen.

„To je kakor pri planincih,“ sem si mislil. Planinec odstopi soplanincu celo polovico postelje in blazine.

Berlinska gospoda je med nami potniki kar zanelila pogovor vse vprek. Pa brez tistega pustega in često mučnega „predstavljanja“, ki ga mi gojimo v toliki meri. — Prisedli so in vprašali, kako se nam godi, ne pa, kam se peljemo in kdo smo. Govorili smo o čemer pač in iz pogovora se je dalo ugibati, kaj smo v življenju. No, da sem jaz filolog, tega pač nobeden ni pogodil. Čudil sem se, kako odkrito so razpravljali o svojih, tudi intimnih razmerah — zopet kakor pri odkritosrčnih planincih, a odkritih šele, kadar si brusijo pete v mrtvih, brezrastlinskih višavah, kjer človek postaja bližji človeku.

Tudi dame so se vedle prav neprisiljeno. Eden gospod, ki se me je posebno oklenil, je nagovarjal svojo prijazno spremljevalko včasih kot svojo „nevesto“ (Braut), pa tudi, če se mu je zazdelo, kot svojo „ženo“ (Frau). Ni mi bilo prav jasno, kako mu je bilo to dovoljeno, a njegovi tovariši so se ravnali takisto v svojih ogovorih. Preden sem mogel razrešiti uganko, s kakimi pogoji more biti nevesta obenem soproga — rešil sem jo šele dokaj pozneje — in preudarjati, je li tudi med planinci, oziroma planinkami kako tako dvobitje, je prihrul naš vlak na Anhaltski kolodvor berlinski.

Oni Berlinec mi prijazno poda roko ter pravi, da si mora zdaj opasati svoj „Seitengewehr“, in ker civilno oblečenega gospoda začudeno pogledam, prime s smehom svojo spremljevalko pod pazduho, češ, „sem že opasan“, in odšla sta. Jaz pa sem vsaj vedel, s kako sabljo se opasuje berlinski civilist.

Neki drugi popotnik se je smejal za njima, a meni je rekel o onem, svojem zancu: „Is 'n feiner Kerl! Beene (t. j. Beine) hat er bis uf de Erde!“

Ko sem si našel prenočišče, ali po berlinsko povedano, ko sem prišel „v Betlehem“, sem se spomnil, da sem prišel v to mesto kakor na Grintavec, tedaj ko sem prvokrat hodil nanj: prihod se je izvršil v obeh primerih kar sam. Ko sem jo bil mahal proti vrhu Grintavca po malodane jezdni poti, ki se iz Ljubljane vidi tako lepo, se je ulegla na goro taka megla, da sem jo grabil pred seboj. Zaiti človek po oni stezi ne more niti z zavezanimi očmi, a slutiti nisem mogel, kje je vrh in kdaj pridem nanj. Kar mi zmanjka gore in iz tega sem mogel sklepati, da sem na vrhu. — Tako sem tudi bil namah tam v Berlinu in stal sem med milijoni ljudi prav tako sam kakor tedaj na Grintavcu.

Prva potreba planincu je, da se dobro orijentira; zato je treba trdnih točk, na katere se naslanja sestav njegovega planinskega obzorja. Takih točk sem iskal tudi v Berlinu. A ta stvar ni tako razmeroma enostavna kakor na Dunaju vsaj po dnevi. Na Dunaju so Ring, Gürtel, zlasti pa Štefanov zvonik, ki se, ker je mesto na več krajih vzpeto, vidi od vseh strani: to so točke, ob katere se more opirati vsa orijentacija; in dunajske ulice imajo vsaka zase kako posebnost, ki jo zgrabi oko in obdrži spomin. A Berlin! Mesto leži v ravnini in nima prav nobene nad vse drugo izrazite visoke točke. Le za obližje more dajati smer pozlačena kupola državne zbornice ali pa zelena kupola kraljeve palače ter kupola nove stolne cerkve, ki stoji nasproti tej palači.

(Dalje prihodnjič.)

V drevoredu.

Nad nama šumijo platane,
trepečejo z listi mehko,
o sreči devojki neznane
šepečejo bajko lepo.

Kako je s predragim hodila
ob tihih večerih v poset,
ko jadral po nebu samotni
je mesec otožen in bled.

Jaz bajko to dobro umejem,
i ti jo — to zrem ti v očeh —
ah, saj so od naju se jo naučile
ob tihih, poletnih nočeh!

Utva.

Dolenjska legenda.

Spisal Vojeslav Molè.



ima je bila, kakor je ljudje že dolgo niso pomnili, Krka je vsa zamrznila, po vsem Dolenjskem je zapal nenavadno visok sneg. Redko se je kdo prikazal s hrvaške strani čez Gorjance, po gozdovih so se klatili volkovi in se bližali vasem. In kadar je nastala noč, je bilo vselej čuti njih zateglo tuljenje, da je pretresalo človeku mozg in kosti.

V taki zimi je bilo, ko sta prišla s Hrvaškega na vrh Gorjancev Kristus in sveti Peter. Hodila sta po zemlji okoli, da sta gledala, kako ljudje žive in kako se držé svetih postav. Poznal ju ni nihče, ker sta bila oblečena le kot navadna siromašna Hrvata, živila sta ob miloščini usmiljenih ljudi.

Snežilo je, ko sta dospela na vrh, tako da se ni videlo nikamor. Sveti Peter je bil truden in zmučen od dolge, naporne hoje in bi bil rad počival.

„Gospod,“ je dejal, „truden sem.“

„Jaz tudi,“ mu je odvrnil učenik in smeje se stopal dalje. Sveti Peter je jezno zamrmral, pa si ni upal glasno godrnjati in mu je sledil.

Začel je pihati veter in zašumelo je v gozdu in še huje je melo. Popotnika sta se tesneje zavila v svoji suknji.

„Ves sem premrzal, Gospod,“ je jeknil čez nekaj časa sveti Peter.

„Potrpi!“ je odgovoril Kristus in šla sta dalje.

Jelo se je mračiti, sneg je pa še vedno naletaval in mraz je postajal vedno hujši. Že skoraj ni bilo več videti ozke gazi, ko sta zagledala v dalji medlo luč. Gazila sta dalje, morala sta od glavne poti stran v gozd in po dolgem trudu sta dospela pred malo kočico.

Stopila sta k razsvetljenemu oknu in pogledala vanje. V steno v izbi je bila zataknjena osmoljena trska in razsvetljevala mali prostor. Na zapečku je sedel postaren, že osivel mož, zatopljen v misli. Na javorjevi mizi so ležali ostanki večerje.

Sveti Peter je postal še slabše volje.

„Že zopet greva k takemu, ki nima ničesar,“ je pomislil pri sebi. „In vendar bi si Gospod že lahko izbiral malo boljše ljudi!“

Rekel pa ni nič, ker se je bal Gospoda.

Kristus je stopil k vratom in potrkal. Znotraj so se oglasili koraki in starec je odprl.

„Kdo je?“ je vprašal.

„Dva popotnika, ki ju je prehitela noč na poti, prosita pre-nočišča!“ je odvrnil Kristus.

„Le stopita noter, da se malo pogrejeta,“ ju je povabil starec in vedel v izbo, kjer ju je objela prijazna toplota. Odložila sta suknji in gorjači in sedla na klop. Starec si je pa dal med tem opraviti.

„Lačna sta gotovo tudi, kaj ne? Pa saj bo še nekaj skuhane krače; sicer sem si jo bil pripravil za jutri, pa zdaj jo že moram ponuditi vama!“

In položil je pred oba velik kos še gorke svinjine, da se je godrnjavemu svetemu Petru kar razjasnil obraz.

Zunaj je divjala burja, vriskala je med vrhovi, da se je daleč gubil odmev in so se stresala mala okenca izbe; a notri je bilo gorko, veselo je prasketalo v peči.

Z vidnim veseljem je gledal starec, kako je teknila Hrvatoma krača, in ko sta končala, je vprašal:

„Prihajata pač od daleč, kaj? Ali je tudi tam doli na Hrvaškem tak mraz? Saj si človek skoraj ne upa iz hiše! Vaju vede pač silna pot?“

In važno mu je odgovoril sveti Peter:

„Da, silna je najina pot. V tem mrazu prihajava z one strani Hrvaškega in morava iti še daleč. Komaj se pride do poštenih ljudi. Bogve koliko časa že nisem pokusil vina!“

In tiho je pristavil sam pri sebi: „Morda me bo vendar razumel.“

„Saj res, saj sem popolnoma pozabil!“ je vzkliknil starec, „saj ga imam poln sod v kleti! Da sem vendar tako pozabljiv!“

Odhitel je iz izbe. Sveti Peter se je namuzal.

„Vidiš, Gospod!“ je dejal. „Ti vedno molčiš, pa zato tudi ničesar ne dobiš!“

Kristus se je nasmehnil.

„Peter, Peter, ti si vedno enak!“

Starec se je vrnil in postavil pred svoja gosta vrhano pisano majoliko.

„Iz mojega vinograda je,“ je razlagal. „Tam doli ga imam nad Vino vasjo.“

Moj Bog, takrat so bili na Dolenjskem lepi časi, vino je rodilo kakor nikoli pozneje in vsega je bilo dovolj!

Pokusili so vsi trije in starcu se je zdelo, da mu njegov cviček še nikoli ni šel tako v slast.

„Pa kako, da bivaš tu v tej samoti?“ je vprašal Kristus in vprl svoje oči v starca. In temu je postalo pri tem tako lahko pri srcu, da bi bil najrajši vse povedal temu tujcu, ki se mu je zdel tako znan, ki je zrl vanj tako prijazno in dobrohotno.

„Ej, saj nekdam nisem tu stanoval“, je začel, „nekdam sem bival doli v vasi, pa od tega je že dolgo. Takrat sem bil še mlad, imeli smo svoje hišo in dobro smo živeli. V tej koči je tedaj živel star gozdar s svojo hčerko Manico. Lepa je bila in rad sem jo imel. Dostikrat sem jo obiskal tukaj gori. Ob zimskih večerih smo posedevali ob peči in se veselo pogovarjali, zunaj pa je piskala burja in stresala ves gozd. Po leti sva pa sedela z Manico na klopici pred kočjo. In bilo je nekoč zvečer, še dobro vem, takrat sem ji povedal, da jo imam rad. In tudi ona mi je razkrila, da me ima že zdavnaj rada. Tako lep je bil oni večer! . . .“

Za hip je prenehal in se zatopil v misli. Zunaj je šel šum skozi les in burja se je igrala s snežnimi kosmami.

„Drugi dan,“ je nadaljeval, „sem stopil pred njenega očeta in mu povedal, kako in kaj. ‚No, Matija, če jo imaš rad, pa jo vzemi!‘ je dejal, ‚saj jaz itak ne bom več dolgo, Manici je pa treba tudi opore‘. In sklenili smo, da bo še pred adventom svatba.“

In starec je pripovedoval in pripovedoval in žarele so mu oči, ko je pravil o veselih dnevih svatbe. Naenkrat pa se mu je potemnil obraz in solza mu je zablestela v očesu.

„Tri mesece po svatbi je pa umrla moja Manica. Bog vedi, kaj ji je bilo, naenkrat je legla in ni več vstala. Nič ni pomagalo, vsa zelišča, ki so mi jih nasvetovale modre stare žene, so bile zaman, tudi konjederka ji ni nič odpomogla s svojim zagovarjanjem. In čez dva tedna smo jo pokopali. Huda zima je bila takrat, še dobro vem.“

„Takrat mi je dejal Maničin oče: ‚Matija, zdaj sem sam, nikogar nimam na svetu, nobene opore nimam!‘ In jaz sem mu odgovoril: ‚Bom pa jaz prišel k vam, pa bova skupaj živela.‘ In preselil sem se sem gori v to goščavo. Ko je umrl še on, pa nisem hotel več doli v vas, ostal sem tu in tu ostanem do svoje smrti. Saj bo itak kmalu prišla!“

Starec je končal. Kristus je še vedno zrl vanj prijazno in dobrohotno, sveti Peter pa je kimal za mizo. Naenkrat se mu je nizko sklonila glava in začel je smrčati.

„Truden je in zaspan,“ je dejal Matija. „Predolgo sem vaju zadrževal s svojim pripovedovanjem. Le spočijta se, da bosta jutri na trdnih nogah. Lahko noč!“

„Lahko noč!“ je odvrnil Kristus, zdramil Petra in legel ž njim na peč, starec pa se je iztegnil v svojo posteljo.

Zunaj je piskala burja brez prenehanja in se zaganjala v vrata in okenca, da so glasno žvenketala.

„Hudič podi svoje polhe,“ je pomislil Matija in se prekrizal. Spanec mu je legel na oči in ga zazibal v sanje.

* * *

Mehka roka se je doteknila njegove rame.

„Matija, umrl si! Vstani in pojdi za mano!“

Matija se je ozrl in ugledal pred seboj onega mladega Hrvata, ki ga je zrl nocoj tako prijazno. Nič več ni bil po hrvaško oblečen. Imel je na sebi velik moder plašč, lase je imel dolge, brado je imel v sredi razdeljeno. Sedaj se je zdel Matiji še bolj znan, nekdanj ga je že videl, pa se ni mogel domisliti, kje. Nič ni pomišljal in mu je sledil.

Stopila sta iz koč. Zunaj je bil jasen, solnčen dan. Sneg je ležal na polju in v gozdu, solnce se je uprlo vanj, da se je vse lesketalo kakor v srebru in zlatu.

A Matiji ni bilo nič mraz. Lahno je stopal kakor v gorki pomladi in hitro sta šla, neznansko hitro, pa vendar ni bil nič truden.

Nikogar nista srečala. Naenkrat so bile za njima vse domače vasi in cerkveni zvonik, nič več ni bilo videti belih zidanic, Gorjanci so jima izginili izpred oči in šla sta čez veliko snežno planjavo daleč, daleč. In tako sta hodila ves dan, da se je že nagibalo solnce.

Matija se je zbal, da bo moral prenočiti v snegu, in je boječe vprašal:

„Solnce že zahaja. Kdaj se ustaviva?“

A vodnik mu ni ničesar odgovoril in šla sta dalje. In ko je bilo solnce že čisto na robu obzorja, sta dospela do podnožja visokega hriba in sta začela stopati nanj. Hodila nista nič manj hitro kakor prej in Matija se je začel čuditi — vseokrog so se širili sami vinogradi in v njih je zorelo najlepše grozdje, kar ga je še kdaj videl. Med trtnim zelenjem so se belile velike zidanice.

In ko sta šla dalje, je ugledal velikanske vrtove in v njih so cvele čudovito lepe rože. Še lepše so bile kakor one na grajskem vrtu na Mehovem.

Nič več ni bilo videti snega. Matija se je ozrl — solnce je stalo nepremično na obzorju in ni zašlo.

Čudno se je zdelo vse to Matiji. Dolgo si ni mogel razložiti, kam gre pravzaprav. Tu se mu je zasvetilo v pameti: „Ah, saj res, umrl sem in zdaj me pelje pred sodbo božjo! Poslanec božji je!... Bogve kam pridem? V pekel? Ne, morda bo imel Bog usmiljenje z mano. V vice? No, dobre bodo! Saj enkrat se jih že rešim!“

„Toda izpovedal se nisem,“ je pomislil. „Kaj bo? Kaj poreče Bog, ker sem posekal ono bukev na sosedovi zemlji? No, pa saj je metala senco na moja tla in tudi nekaj korenin je bilo v moji zemlji! Lani sem ogoljufal grajskega valpta, ko je pobiral desetino. Pa saj je itak krivično, da mi kmetje tlačanimo grajščakom! In s Hrvaškega sem nekdanj tihotapil tobak? Sicer zakaj ga pa ne bi smel?“

Matija je mislil in mislil in prišli so mu v spomin vsi njegovi grehi. Pa kmalu se je otresel vse bojzani pred kaznijo. „Saj sem imel le jaz prav,“ je dejal sam pri sebi.

Nekaj drugega ga je zaskrbelo.

„Kaj poreče Bog,“ je dejal in se ogledal, „ko me vidi v tej obleki? Lahko bi me bil ta Hrvat počakal, da bi se bil vsaj oblekel v praznično, sedaj moram pa tak pred sodbo! Če sem šel kdaj v grad po opravkih, sem moral zmeraj obleči žametasto kamižolo pa nedeljski klobuk in praznične hlače, čevlje sem imel lepo namazane z mastjo pa rdečo ruto sem nosil okoli vratu! Prav res me skrbi. Da me le ne bi spodili iz nebes!“

„Eh,“ je pomislil čez nekaj časa. „Sicer pa Gospod Bog že ve, da kmet ne more biti vedno lepo oblečen kakor kaka grajska gosposkična!“

Med tem sta dospela na veliko planoto. Sredi nje se je dvigal velikanski zid in v njegovi sredi so bila velika vrata iz samega zlata. In na njih so bili naslikani srebrni angeli.

Matijev vodnik je potrkal na vrata. Odprla so se in prikazal se je v njih sveti Peter z velikimi ključi v roki. Matiji se je zazdelo, da je tudi njegov obraz že nekje videl, a se ni mogel spomniti, kje. Tudi sveti Peter je imel moder plašč kakor oni drugi, samo da ni bil tako dragocen. Tu se je ozrl po svojem vodniku, a ni ga bilo več, že je bil izginil.

„Kaj hočeš?“ je vprašal sveti Peter in ga hudo pogledal izpod obrvi.

Matiji se je tresel glas, ko je odgovoril:

„Umril sem, pa me je nekdo pripeljal sem. Menda moram pred sodbo božjo.“

„No, le noter,“ je dejal nebeški ključar. „Saj če nisi za nebesa, boš kmalu spet zunaj!“

Matija je vstopil. In čudesna lepota se je razgrnila pred njegovimi očmi. Bil je na velikem, krasnem vrtu. Brez števila cvetic je dehtelo po gredicah, lepo sadje je zorelo po drevju, majhni potočki so se vili med sočno travo. Po stezicah, posutih s srebrnim peskom, so hodili angeli in tako lepo prepevali, da je Matija kar ostrmel, se ustavil in poslušal.

„Naprej, naprej!“ ga je tu sunil sveti Peter, „saj boš potem lahko poslušal, če ostaneš pri nas. Pa odkrij se vsaj, snemi tisto svojo kučmo!“

Matija se je prestrašil, se odkril in stopil dalje. In naenkrat je stal pred božjim prestolom. Tako se je vse bleščalo in svetilo, da je komaj mogel gledati. Na zlatem prestolu je sedel sam Bog Oče, siva brada se mu je vila do pasu, v levi roki je držal veliko modro kroglo, v desni zlato žezlo.

Matija je pokleknil. Rad bi se bil opravičil, da je prišel kar v taki obleki pred sodbo, pa si ni upal govoriti.

In videl je, kako je pristopil velik angel s tehtnico v roki.

„Sveti Mihael!“ je pomislil.

„Ni treba sodbe,“ se je tu oglasil Gospod Bog, „Kristus in sveti Peter sta bila sinoči pri njem, preštela sta njegove grehe in jih pretehtala. In število grehov je manjše od njegovih dobrih del.“

In obrnil se je k Matiji in mu dejal:

„Matija, zveličan si. Oni vinograd tam-le je tvoj. Obdelujta ga večno z Manico!“

Matija je pogledal tja, kamor je pokazal Bog Oče, — sredi velikega, lepega vinograda se je dvigala lepa zidanica. In videl je, da se mu nekdo bliža, tako znan mu je bil ta obraz. —

„Manica!“ je kriknil.

„No, no!“ je dobrohotno zamrmral sveti Peter in zarožljajal s svojimi ključi . . .

Matija se je zbudil in skočil pokoncu. Ozrl se je po izbi. Hrvatov ni bilo nikjer.

„Morda je bilo pa vse le san!“ je pomislil starec. Ne, na mizi je stala majolika in pričala o tem, da sta bila Hrvata tukaj.

„Kristus in sveti Peter sta bila pri meni!“ je vzkliknil.

„Seveda, seveda!“ je dejal. „Zdaj vem, zakaj sta se mi zdela tako znana! V cerkvi sta oba naslikana, kakršna sta v resnici, oba v modrem plašču, pa Kristusov je dragocenejši!“

Prekrižal se je in se ozrl skozi okno. Burja je ponehala, oblaki so se razpodili, solnce je sijalo na les in snežno polje . . .

Pa to je bilo v davnih, davnih časih.



Mrtva pomlad.

Sedaj se zopet smejejo lesovi
in v cvetju zopet je polje
in kot nekdanj bežijo v dalj valovi —
a tožno moje je srce.

In zopet so se zvezde razžarele,
spet drugim klije tisoč nad,
a ustnice so tvoje me proklele —
in mrtva moja je pomlad.

Vojeslav Molè.

Oj spavaj, Anica moja!

Oj spavaj, Anica moja,
le spavaj presladko;
naj ti ne moti pokoja
ne zemlja, ne nebo!

Nikdar ne zvedi bolesti,
ki v duši me skeli,
in cilja nikdar tej cesti:
po njej moj pot drži.

Moj Bog, kako sem te ljubil
v ljubezni srečnih dneh,
in vendar sem te izgubil
v teh žalostnih nočeh.

Nič več ne prestopim praga
v svetišče ti svetlo;
le spavaj, Anica draga,
le spavaj presladko! —

Petruška.

Hiša pri Jugoslovanih, posebe pri Slovencih.

Poročilo o dr. M. Murkovi razpravi „K zgodovini kmetiške hiše pri južnih Slovanih“.

Spisal Jos. Wester.

(Konec.)



animiv pojav v hišnem sistemu so dimnice. Pisatelj omenja, da se je ta sicer pristno nemški gradbeni običaj ohranil le še ob nemški jezikovni meji na Štajerskem. Dimnica je soba, v kateri se res dim kadi; v njej ni zaprte, obzidane peči, ampak le velika pečnica s prostim ognjiščem (zidom) za kuhanje. Za pojasnilo o dimnici služijo v razpravi štirje načrti dimnic; zelo instruktivno bi bilo, če bi bil pisatelj podal tudi sliko notranjosti take dimnice. Na Koroškem, kjer so Slovenci še v tesnejši dotiki z nemškimi sosedi nego na Štajerskem, nimajo dimnice v slovenskem delu dežele razen na vzhodni strani, ki meji ob Štajersko. Na prvi hip se čudno vidi, da Slovenci v Zilski dolini ne poznajo dimnice, da pa je pri njih nemških sosedih v gornji Zilski dolini običajna. Pisatelj sam poudarja, da je redek tak primer za dejstvo, da se hišni tip tako tesno ujema z narodnostnimi odnošaji. Sicer pa pomeni dimnica proti navadni gornjenemški hiši nižjo stopnjo kulturnega stanja, saj imajo razen ljudi, katerih pravo zbirališče je dimnica, vanjo dostop tudi domače živali: tu molzejo krave, tu krmijo pujske.

V IV. poglavju razpravlja Murko o razvoju hiše, o spalnici (kamri), pristranskih hišicah, o hišah na polju in na planini. Hrvatje in Srbi nimajo spalnic v tem pomenu besede, kakor da bi jim bil v ta namen nalašč odmenjen prostor, ker večjidel služi v to veža, t. j. prostor, kjer je ognjišče, ali pa izba, kjer bivajo sicer le po zimi. Spalnica gorenje-nemškega tipa se nahaja le pri Slovencih in in še to ne povsod. Za ta prostor rabijo po raznih krajih razna imena, večjidel tujke: kamra, štibelc, cimer, čumnata. Sploh so v tem oziru tujke pri Jugoslovanih kaj mnogoštevilne. Deli hiše, nje oprava, kuhinjsko orodje itd. imajo dostikrat izposojeno ime. Murko je posvetil V. poglavje temu vprašanju, vendar se ne spušča v vse podrobnosti, ker bi sicer moral seči daleč prek mej, ki si jih je

zastavil za svojo razpravo. Proti koncu tega poglavja pravi: ¹⁾ „Število nemških tujk, nanašajočih se na hišo in pohištvo, je pri Slovencih jako veliko; to se strinja z njih geografskimi, zgodovinskimi in socialnimi odnošaji; tudi na Hrvaškem in v Slavoniji ni neznatno, tudi tu se pozna vpliv zemljepisne lege, nekdanje nemške vojaške uprave (do leta 1881.) in nemških naselbin v vzhodni Slavoniji ter v Banatu. Onostran Save in Donave pa je v navadi čudovito malo tujk in še te so izposojenke iz najstarejše dobe.“ — S tem je Murko ovrgel povprečno trditev Meringerjevo, da je v Bosni „vsak kos pohištva gornjenemški“. ²⁾

V končnem (VI.) poglavju nam podaje Murko zanimiv ekskurz o jugoslovanski mizi, o nje obliki, stališču in imenu. Razlaga izraze miza, stol, sofa, sinija, trapeza, tabla, mentrga i. t. d. Besedo miza tolmači kot izposojenko iz stvn. *mias*, *mies*, ne pa, kakor Miklošič, naravnost iz lat. *mensa*. Murkovo razlago podpira tudi dejstvo, da imajo besedo miza izmed Jugoslovancev le Slovenci.

S svojim delom je podal Murko trdno osnovo za nadaljnje proučevanje slovenske hiše. Folkloristični odsek ³⁾ pri „Slovenski Matici“ je prevzel nalogo, da zbira dokumente naše domače kulture. Delo se bo moralo razdeliti na sličen način, kakor je odbor za publikacijo „Avstrijske narodne pesmi“ pravkar izdal povpraševalno polo o narodnih pesmih, narodni godbi in narodnih plesih. Čujemo, da zgodovinsko društvo v Mariboru tudi že pripravlja knjižico, ki bo dajala navodila za tako nabiranje narodnega blaga, kakor imajo Hrvatje že izborno sestavljen navod za proučevanje narodnega življa. ⁴⁾ Le tem potem, da se vzbudi v vseh inteligentnih slojih, ki prihajajo v tesnejšo dotiko s preprostim ljudstvom, zanimanje za naše žive in hirajoče starine, se more doseči popolnost takih zbirk in temeljitost tozadevnih razprav. Saj bo kdo celo v tako natančnem delu, kakor je dr. Murkovo, pogršil marsikako stvar, ki je pisatelj ne omenja:

¹⁾ Murko, op. c. V, 110.

²⁾ Pri tej priliki bodi naše občinstvo opozorjeno na najnovejši Murkov članek „Kroaten und Serben“ v „Oesterr. Rundschau“ IX, št. 4. z dne 15. decembra 1906. Pisatelj govori tu med drugim obširno o kulturnem edinstvu in soodnosnosti Hrvatov in Srbov.

³⁾ Ime „folkloristični“ v tej zvezi dr. Murku ne ugaja, kakor je omenil v „Časopisu za zgodovino in narodopisje“, III. letn. str. 224., češ, da je premalo obsežen, ker meri le na eno stroko narodopisja. Morebiti bi se nazival bolje: narodopisni odsek.

⁴⁾ Osnova za sabiranje i proučevanje gradje o narodnom životu. Napisao dr. A. Radić. (Preštampano iz II. sveska „Zbornika za narodni život i običaje južnih Slavena“.) Zagreb 1897.

lina, ješterlih, istje (isteje), hišterna (soba za služinčad v gradovih in večjih posestvih), tnalno, svislj, senica, kozelc i. t. d. Dolenjec vinščak strogo loči zidanico od hrama. Obe imeni sta v rabi za vinsko klet v vinogradu ali v gorici: hram je vselej lesen, zidanica pa vsa ali vsaj deloma zidana. Nabrati se bo dalo še veliko o notranjem in zunanjem okrasju hiše.¹⁾ Samo pričeti je treba, da stvari „konca ne vzamejo“, da se poslužim besed dr. Merharja iz njegove feljtonske razprave o domači umetnosti.²⁾ Murko končno sam izpodbuja k takemu znanstvenemu delu, češ, če imajo že staroklasiški filologi učne zbirke in knjige svojih realij, koliko bolj jih je treba modernemu filologu, da se mu ne bo zdelo, kakor da tava v temi po svoji stroki, ako se ne bavi hkratu tudi z realnimi študijami o svojem narodu.

¹⁾ Tak okrasek so tudi prtiči ali prtički, ki doslej menda še niso nikjer omenjeni, niti v kaki zbirki nabrani. To so popirnate pole, lepo izrezljane in nazobčane, okrašene s slikami kmetskih umetnikov. Tak prtič pripno na prednji rob deščice, na kateri so postavljene jaslice v božični dobi, s tem zastro spodnjo stran jaslic, ker bi se sicer videlo le v temni mrtvi kot. V Pleteršnikovem slovarju nista omenjena ne „prtič“ v tem pomenu, ne „prtiček“.

²⁾ Dr. Ivan Merhar, Umetnost na kmetih v Ilustr. narodnem koledarju za leto 1907., str. 120—134.

Kralj Matjaž in Alenčica.

Kralj Matjaž in Alenčica

jadrna šarca jezditna,
jezditna jadrna šarca dva skozi gozd zelen.

Deklici pade v srce bolešt,
kakor iz daljnih dalj težka vest,
segel je bajnih glasov šelešt v zeleneči sen.

„Groza je v senci strmečih hoj . . .
Reci, razloži mi, vitez moj:
pot je izgubil nebeški soj in je mrknil plah . . .“

„Nič se ne boj, golobica ti!
Kaj bi ti ledenela kri:
sladka usoda ti govori tu o črnih gorah.

Tajnosti poln ti šepet šepeta; ,
ura velika že plava z neba,
ko boš sredi gozda šumečega žena mojá!“

Vladimir Levstik.

Strup.

Spisal Fr. Strnad.

(Dalje.)



n ti, moja mati!

Bilo bi greh, ako bi se tebe ne spominjal! A tebe se ne spominjam tako rad, kajti ob tvojem spominu mi vedno zopet zakrvavi srce. Pri misli nate se ne morem ubraniti solzam, o mati, ti, ki si trpela kakor nobena druga žena na svetu — ti mučenica vseh mučenic!

Tako majhen, tako čisto majhen sem še bil, pa sem že slutil, da trpiš!

„Zakaj si tako žalostna, mama?“

Stoinkokrat sem te vprašal tako! Nerazsodno otroče sem še bil, a vendar sem že razločeval in pojmlil! Druge mlade lepe žene sem videl smejati se in čudno se mi je zdelo, da se ti nikoli ne smehljaš. V potezah tvojega milega obraza sem že otrok čital, da te boli nekaj, da tvoje življenje ni veselo. . . .

„Zakaj si tako žalostna, mama?“ sem te vprašal stoinkokrat, a odgovorila mi nisi! Samo k meni si se sklonila, pobožala si me pa solzo obrisala iz očesa sebi in — meni. In potem sva molčala oba, molčala in vdajala se vsak svojim mislim in vsak svoji boli. Molčala sva po cele ure, oklepaje se drug drugega, in le vzdihni, ki so prihajali zdaj meni, zdaj tebi globoko iz prsi, so motili tihoto, ki naju je obdajala. Skoro nepremično sva sedela drug poleg drugega, dokler se niso začule stopinje očetove. Tedaj pa sva se stresla po celem životu, ti si me pahnila skoro neusmiljeno od sebe in hitro sva se obrnila vsak na svojo stran. . . .

„Zakaj si tako žalostna, mama?“

Kako, kako ti je pač segalo to vprašanje iz ust takega otroka v srce! Ah, ti si me umela! Ti si vedela, da trpi zaradi tebe moje otroško srce! Kako bi bil mogel jaz biti vesel, če sem tebe, svojo mater, videl vedno žalostno? Rada bi me bila premotila, rada bi se bila smehljala, da bi bila razvedrila mene. Prizadevala si se včasih, a ni se ti posrečilo! Prevelika je bila tvoja žalost, pregloboka tvoja boleost!

O ti moja draga, o ti moja ljubljena mati!

Kako si me ljubila, kako si me imela rada!

In kako si trpela, ko si videla, da me preganja sovrašтво mojega očeta! Vem, zaradi mene si še najbolj trpela! Vse drugo bi bila morda še prenašala, a gledati, kako neusmiljeno ravna oče s svojim lastnim in tvojim otrokom, tega prenašati ni moglo tvoje materinsko srce! . . .

O, še se spomijam, kako si se mu nekoč postavila v bran! Premagovala si se dolgo, ker si se bala škandalov, ker nisi hotela, da bi ljudje zvedeli kaj o žalostnem razmerju, ki je bilo med teboj in njim. Toda tistikrat je bilo vzkipel v tebi, tistikrat je prodrla z elementarno silo na dan vsa ogorčenost, ki si jo sicer zatirala in zadrževala v svojem srcu. . . .

Oče je bil tisti dan posebno slabe volje. Mogoče, da ga je bilo v službi kaj razjezilo — ob takih prilikah se je vselej znašal nad menoj — mogoče tudi, da so se ga tisti dan s podvojeno silo lotevale tiste muhe njegove. Kakor tolikrat prej, se mi je začel brez pravega povoda groziti. Toda same grožnje so bile le malokdaj in tudi tistikrat ne. Zgrabil me je za lase in potem me je začel biti. A da me je pretepel enkrat, mu ni bilo dovolj. Pretepel me je še drugič in tretjič. Divjal je, kakor bi bil ob pamet. A tedaj si zdijala tudi ti! Skočila si med naju in z glasom, kakršnega nisem čul pri tebi prej nikdar, si zakričala:

„Zdaj je dovolj tega! Ne boš ga umoril, ne boš ga ugonobil — mojega otroka! Jaz sem ga nosila pod srcem — moj je! Meso je od mojega mesa in ne pustim, da bi ga mučil in trpinčil!“

Ah, kako si bila lepa, moja dobra mati, v tem svojem srd! Dosegla nisi svojega namena, in vendar, kako sem ti hvaležen za tisti pogumni čin, kako te občudujem, kako te častim! . . .

Tudi s prošnjami si skušala izboljšati mojo usodo! Nekoč si pokleknila predenj, povzdignila si roke proti njemu kakor proti živemu Bogu in med glasnim ihtenjem si ga prosila:

„Imej usmiljenje, imej usmiljenje! Jaz ne morem gledati več tega! Jaz moram zblazneti, zblazneti! . . . O! . . .“

Sram ga je bilo tistikrat, pobegnil je od naju, toda usmiljenja ni občutilo njegovo srce! . . . Bil je trši nego kamen! —

In tako sva trpela še dalje, trpela dvojno bolečino — ker sva se smilila drug drugemu!

O ti ljubljena, o ti nepozabna mati moja!

Kako rad bi mislil nate, kako rad bi se te spominjal veninven! Toda ob spominu nate se mi krči srce, ob spominu nate točim krvave solze! In ob spominu nate raste moj srd in moje sovrašтво! . . . —

✱

Čul sem trditi: „Brez volje božje ne pade las z glave! Vsaka, tudi najmanjša stvar se zgodi z voljo tistega, ki je nad nami!“

Ali dogajajo se čudne stvari! . . .

Videl sem, kako je padel negoden ptič iz gnezda. Takoj je bila krvoločna mačka pri njem in pograbila je goliča, še preden se je mogla iztegniti rešilna roka po njem!

In nekoč sem imel bubo, katero sem skrbno varoval, dokler se ni izlegel metulj. Veliko veselje sem imel s pisano stvarco. Toda bil sem usmiljen in nisem mu hotel kratiti prostosti, za katero je bil ustvarjen. Izpustim ga. Vesel se dvigne v zrak. A preden je dospel na prvi cvet, je priletel ptič in ga pogoltnil. . . .

Če bi bil padel oni ptič drugje iz gnezda, če bi bil izpustil jaz metulja ob drugem času, kdo ve. . .

Usode onega ptiča in metulja se spomnim vselej, kadar razmišljam svoje življenje. . . Če bi me bila posadila usoda drugam, kdo ve . . .

A vse se godi po volji tistega, ki je nad nami! . . .

*

„Ali ga vidiš? . . . Se mu li ne pozna, da je rojen zločinec? . . . Njegov obraz pogledj, njegovo čelo! . . . Prava zločinska fizijonomija! . . . O, to ti bo še lopov . . . tat bo, ubijalec, požigalec in razbojnik! U — ti . . . ti . . .“

In kosti njegove trde pesti so zašklepetale po moji mehki, od udarcev razboleli glavi, da se mi je temnilo pred očmi.

„Zločinec, tat, požigalec, razbojnik! . . .“ Vsak dan so leteli med udarci taki priimki name! Boleli so ti priimki morda mojo mater bolj nego mene. Spočetka niti razumel nisem, kaj je hotel oče povedati s tem. Pozneje se mi je začelo svitati. . . Toda kar sem občutil spričo teh besed, ni bila tista navadna bolečina, katero občutimo, kadar nam dela kdo krivico, ne, v mojem srcu sta naraščala le ogorčenost in srd . . . bolj in bolj se ga je pollaščalo neko splošno sovraštvo . . . nekaj, česar je bilo včasih mene samega strah . . .

Kakor strup so se zajedale te besede v moje meso in strup je učinkoval polagoma sicer, a bolj in bolj . . .

Te neusmiljene besede so mi vsilile polagoma prepričanje, da moram res postati nekaj takega, kakor mi je prorokoval oče. In včasih se me je lotila kar želja, da bi storil kaj groznega, kaj strašnega. . . Toda premagoval sem se. Zdelo se mi je, da bi oče rad videl, če bi učinil kaj takega; samo da bi triumfiral nad materjo ter se tem laglje znašal nad njo. Vedel je, da se zaman trudi, zatreti njeno

ljubezen do mene, in zato bi mu bilo v največje veselje, če bi bil dokazal, da sem res tak, kakršnega me je on hotel imeti. Vse to sem, dasi otrok, instinktivno čutil. In nisem mu hotel napraviti tega veselja! Toda one besede so vplivale z neodoljivo silo name. Moral sem včasih bežati od vžigalic, tako me je mikalo, da bi bil vzel katero, nažgal jo ter podtaknil kam, da bi nastal požar. . .

Nekoč sem se plazil pod streho po tramovih. Nasproti mi pride moj vrstnik, moj drug pri igratih. Imel sem ga vobče rad. Samo kadar se je dobrikal Gabrijeli, sem občutil neko mržnjo do njega. Zdaj sva bila čisto sama, kajti noben drug otrok si ni upal tja gori. „Tat, požigalec, razbojnik!“ mi zazveni na uho. Pri srcu me zabode in kri se mi zapodi v glavo, da mi je čudno zamrgolelo po njej. In kar nenadoma me prešine misel: „Pahni ga doli!“ Bilo mi je, kakor bi kdo siloma zahteval od mene, da storim to. In morda bi bil storil, morda bi bil pod vplivom tistih grozljivih besed res postal ubijalec, da se ni lotila vsega mojega života neka odrevenelost, vsled katere se nisem mogel premakniti z mesta. . .

Po par trenutkih pa sem se vzdramil. Razjokal sem se na glas. Pokleknil sem pred svojega tovariša in ga prosil odpuščanja. On me ni razumel. Obšla ga je menda groza in zbežal je. Jaz pa sem še vedno jokal. Bilo mi je, kakor bi bil že s samo mislijo, ki se mi je bila vsilila kar neradovoljno, storil nekaj groznega. V obupu, ki se me je lotil, bi bil skočil skoro sam v globočino in storil konec svojemu življenju. . .

Tedaj se je bilo začelo in . . . od tistih dob ni bilo več mirno moje srce. . .

Vedno zopet so se mi pojavljale zločinske misli, a njim je sledil vedno kes, obupen kes. . .

Čim večkrat sem čul iz očetovih ust: „Tat, požigalec!“, tem manj sem imel moči, ustavljati se groznemu prepričanju, da se prej ali slej res kaj zgodi. In živel sem v čimdalje večjem strahu pred tem, kar je po mojem prepričanju moralo priti . . . bal sem se poslej samega sebe! . . . —

Edina opora moja v teh strašnih bojih je bila misel, da tako dolgo, dokler živi moja dobra mati, se ne sme zgoditi nič. . . —

Tako me je ubil, tako me je umoril, tako me je uničil s svojimi strašnimi besedami — moj lastni oče! . . .

*

V tej grozni temi, ki se je zgrinjala nad menoj od vseh strani, mi je posijalo samo takrat solnce, kadar sem bil v tvoji bližini, o

Gabrijela! V tvoji bližini sem pozabil, v tvoji bližini sem si opomogel! Kadar sem bil sam, so se snovale same čudne misli v moji izmučeni glavi. V mojem srcu sta se kuhala srd in sovraštvo. Kajti strup je učinkoval! . . .

Poleg tebe pa sem bil zopet otrok, nepokvarjen, nedolžen otrok, kakršnega me je bila ustvarila božja narava. V tvoji bližini sem se oddahnil; bilo mi je, kakor bi me bil prijeten sen obvel; poleg tebe sem bil vesel. . . da, celo smejal sem se, dočim ni drugače nikdar legel smeh na moje ustnice. . .

O bilo je lepo, tako lepo v tvoji bližini! Če je zaplapolal kje trak tvojega slavnika po zraku, že me je prešinilo nekaj sladkega, dobrodejnega. V tvoji bližini je bila večna pomlad! Tvoj smeh, tvoj srebrni glas je pregnal iz mojih ušes odmev onih grozovitih besed in pozabil sem na vse! Bil sem zopet otrok! V tvoji bližini so se mi vrnili trenotki, o kakršnih je sanjala včasih v temni noči moja duša, v tvoji bližini sem občutil slast, po kateri mi je tako burno hrepenelo srce! . .

Ob samem spominu na te trenotke sem srečen!

O Gabrijela, kadar se spomnim tistih tvojih velikih, skrivnostnih oči, iz katerih je sijala tolika miloba, tolika dobrota, tolika sladkost, je pozabljeno vse gorje! . . .

Toda to so le hipi, hipi. . . —

*

O jaz sem jokal jokal! Nihče ne ve, koliko sem prejokal v svojem življenju, kajti skrival sem se v svoji boli. O jaz sem jokal, jokal, a solze mi niso prinesle zaželjenega hladila, moje solze so bile kakor razbeljena lava, moje solze so pekle in požigale, kamorkoli so kanile! . . .

„Hudodelec, tat, razbojnik, požigalec!“

Ljudje, kaj sem vam storil? . . . Kaj sem ti storil, ti moj — oče? . . . Kako sem zaslužil jaz, tvoj otrok, to? Kaj so natezalnica in vse druge muke, s katerimi so mučili svoje dni dozdevne hudodelce proti mukam, ki jih je prestajalo ob takih priimkih moje mehko otroško srce! . . .

„Hudodelec, tat, požigalec, razbojnik! . . .“

Kaj sem vam storil, kaj, vi neusmiljeni ljudje?

O, kakšen lopov tisti, ki ima veselje nad mukami nedolžnega otroka, kaka kreatura oče, ki se naslaja nad trpljenjem rodnega deteta!

Prokletstvo na vas, prokletstvo nate, ti izvržek vseh očetov!

O da, zgodi se!

O da, imel boš, oče, kar si hotel imeti!

Ti si mi vzel vse . . . vse . . . zato te sovražim, zato te zadene moje maščevanje!

Iztrgal si mi srce iz prsi in zdaj je prazno tu notri! . . .

Mojo mladost, mojo sladko mladost si mi ugonobil!

Spravil si me ob najlepše, ob najslajše, ob srečo, ki ima svoj spöčetek in svoj vir v ljubezni! . .

Ob vse si me del, vse si mi uničil! . .

Moje življenje je postalo žrtev tvoje krutosti! . . .

Srce si mi iztrgal iz prsi. . . In zdaj je prazno tu notri!

Brez srca sem — zato se me boj! . .

Ti nisi poznal usmiljenja, tudi jaz ga nočem poznati! — —

*

To je bil najstrašnejši, najtemnejši dan mojega življenja, ko sem moral misliti, da je usahnila tudi tvoja ljubezen do mene, o mati! Spominjam se še natanko, kako je bilo.

Prišel sem bil baš od Gabrijele domov. Bil sem žalosten in potrt, ker me je bila njena mati odpravila od nje. Storila je to na lep način, toda jaz sem bil občutljiv. Govorila je nekaj, da mora Gabrijele iti nekam, a jaz sem vedel, da je to samo preteveza in da me le trpela ni v bližini svoje hčere. Tudi ona je vedela, kako me sovraži oče, in tudi ona se je bala zameriti se mu . . .

Jaz se nisem ustavljal. Odšel sem, a ko sem se ozrl v Gabrijele, so mi bile rosne oči. Hotel sem k materi, da bi ji potožil. Pri srcu mi je bilo hudo in čutil sem se tako zapuščenega, tako grozno zapuščenega! Toda ko stopim doma v sobo, sta se oče in mati zopet prepirala — prepirala zaradi mene kakor zmeraj! Mati je bila do skrajnosti razburjena. Po licih so se ji vlekly široke, umazane lise, znak, da je jokala. A zdaj je samo še ihtela. Z rokama se je prijemala za glavo, pa letala po sobi gori in doli. Oče je precej nato odšel. Dosegel je bil, kar je hotel. Kadar je videl, da je spravil svojo ženo, mater mojo, s svojim strupenim jezikom skoro ob razum, tedaj je šel vselej. Danes je bil posebno zloben, kajti še nikdar nisem videl svoje matere v takem stanju . . . Bila je često obupana, a danes je besnela. Ko me je uzrla, se je zapodila kakor blazna vame. Česar ni storila še nikdar, je storila tistikrat: začela me je pretepavati, pretepavati brez povoda. Naposled me je zgrabila za vrat, davila me in kričala: „Ti nesreča moja! Umri . . . umri . . . konec naj te

bode, da bode konec mojih muk! . . . Če bi tebe ne bilo, bi se dalo morda živeti! Umri, ti nesreča moja! . . .“

Le s težavo sem se ji izvil in pobegnil. Morda bi me bila tedaj res zadušila in storila še sebi kaj!

Stekel sem pod streho in se ulegel pod bruno, kjer so me šele pozno po noči zasledili. . .

O to je bil grozen, to je bil strašen dan, ko sem mislil, da me tudi ti ne ljubiš več, moja mati!

Tako grenkih, tako bridkih solz nisem pretakal nikdar prej. . .

O mati . . . mati! Tistikrat si bila trda in neusmiljena z menoj! Tisti hip si me v istini sovražila! Tisti hip si me sovražila, ker si videla v meni vir vsega svojega trpljenja, katero dalje prenašati si se čutila preslabo. . . Tisti hip si me sovražila! Tisti hip je bil moj oče dosegel svoj namen, za tisti trenotek je bila podlegla tvoja volja njegovi. . . Trpinčil in mučil te je tako dolgo, da te je spravil ob pamet! . . .

O, moj oče je znal to! On ni miroval prej, dokler ni spravil človeka v obup! . . .

To je bil najstrašnejši, najtemnejši dan mojega bednega življenja! . . .

Še zdaj me pretresa groza ob spominu na tisti trenotek!

Da si me sovražila ti, o mati, ki te je bila sama ljubezen!

O, ko bi vedela, kako sem trpel, kako mi je krvavelo srce. . .

„Umri . . . umri . . . konec naj te bode! . . .“

Ah, hotel sem že storiti konec! . . . Na streho splezati in spustiti se doli sem hotel. Svojo kri, svoje življenje sem hotel dati, da bi bilo konec tvojih muk!

Toda slutil sem, da si govorila tako samo v svoji grozni obupanosti in da bi ti moja smrt povzročila še hujše gorje. In danes vem, kar sem tistikrat samo slutil! Danes umem vse! . . .

O kako velika, kako nepopisna je bila tvoja boleost, mati, da si želela smrt meni, ki si me tako ljubila! Kako ti je bilo pri srcu, da si hotela ugonobiti mene, ki sem bil meso od tvojega mesa! . . .

To je bil najstrašnejši, najtemnejši dan mojega življenja!

Tako grenkih, tako bridkih solz nisem pretakal nikdar prej. . .

In vem, da si jih pretakala tudi ti!

Uboga, uboga moja mati! . . . —



(Dalje prihodnjič.)

Književne novosti

„Slovenska Šolska Matica“ razpošilja za leto 1906. sledeče publikacije: 1. Pedagoški Letopis. VI. zvezek. Uredila H. Schreiner in dr. Josip Tomišek. 2. Zgodovinska učna snov za ljudske šole. 6. snopič (konec). Sestavil dr. Matevž Potočnik. Uredil dr. Fr. Ilešič. 3. Nazorni nauk. Prvi del, 2. snopič (konec I. dela). Uredila H. Schreiner in dr. Fr. Ilešič. 4. Didaktika (Obče in posebno ukoslovje.) I. del. Posebno ukoslovje slovenskega učnega jezika v ljudski šoli. Spisal dr. J. Bezjak. 1. snopič. 5. Didaktika. II. del. Posebno ukoslovje petja v ljudski šoli. Spisal N. Družovič. Uredil dr. Fr. Ilešič.

Koledar družbe sv. Cirila in Metoda v Ljubljani za navadno leto 1907. Izdalo in založilo vodstvo. Cena 1 K 20 h v Ljubljani. Tisk „Narodne tiskarne“ 1906. Koledar nadomešča obenem nekdanji „Vestnik“. Vsebina mu je raznovrstna in bogata. Najbolj bode zanimal nadzornika Levca člančič o besedi „divnjak“ v znani Prešernovi romanci „Judovsko dekle“. Zanimiva je tudi Miroslava Vilharja pesem o Ljubljani, ki je pač še malokomu znana. Jako poučen za nas je članek „Češka narodna obrambna društva“. Naj bi se Slovenci od Čehov učili! — Glede na namen, v katerega se prodaja koledar, pač ne bo treba še izpodbujati našega občinstva, da seže po njem. Nahajati bi se moral v vsaki slovenski hiši. Morda bi ne bilo napačno, če bi se mu dala v prihodnje taka oblika in taka vsebina, da bi ugajal tudi kmetškemu ljudstvu! —

„Matica Hrvatska“ je izdala za 1. 1906. sledeče knjige: 1. Dr. Albert Bagala: Povjest illozofije. — 2. Vjenceslav Novak: Tito Dorčić. Pripovjest. — 3. M. Gorkij: Izbrane pripoviesti. Uvod napisao Martin Lovrenčević. — 4. Dr. F. D. Marušić: Liječnikoviz zapisci. — 5. Ilija Ujević: Dokonice. Slike i priče iz dalmatinskoga zagorja. — 6. Hrvatska poviest. Prvi dio: Od najstarijih vremena do g. 1526. Napisao Ferdo Sišić. — 7. Najnovije doba hrvatske povjesti. Napisao dr. Rudolf Horvat. — 8. Pod absolutizmom. Historija šestoga decenija hrvatske književnosti. (1850. do 1860.). Napisao dr. Nikola Andrić. — 9. Cvieće slovenskoga pjesništva. Sabrao dr. Fran Ilešič. — 10. Hrvatsko Kolo. Naučno-književni zbornik. Knjiga II. — 11. Glas „Matice Hrvatske.“ I. 1906. — 12. „Kolo hrvatskih umjetnika.“ I. 1906. — O teh knjigah izpregovorimo še.

Strossmayer, koledar 1907. Godina prva. Zagreb, komisija knjigarne Trpinac, cena 2 K. Str. 328 + XCI v 4^o. Prav obsežna knjiga, naš najzanimivejši letošnji koledar. Ko je pred dvema letoma umrl Strossmayer, so sklenili Hrvati velikemu vladiki v Zagrebu postaviti spomenik, ki bi bil vreden veličine njegovega imena. Osnovali so v to svrhu med drugimi tudi poseben ženski odbor („Odbor zagrebačkih gospodja za Strossmayerov spomenik“) ter začeli izdajati koledar, katerega čisti dobiček naj služi omenjeni svrhi. Uredil in z uvodom opremil ga je letos Milan Grlović. Poleg običajnega koledarskega dela, ki ima pri vsakem mesecu zgodovinske dneve hrv. zgodovine, in poleg letnega odborovega izvestja, ki nam kaže, da je do konca avgusta 1906 bilo nabranih nekako 50.000 K, je dobro došel obširni „pregled prosvetnih zavodov in društev“ na Hrvatskem; tu najdeš podatke o stanju „Jugoslav. akademije“.

„Matice Hrv.“, o književnosti, umetnosti, o učiteljskih društvih, o zdravniški organizaciji, o naravoslovnem, arheološkem društvu, o šolstvu, knjižnicah itd. itd. Posebno bode poročevalcem in časnikarjem ustrežal imenik vseh živečih hrv. književnikov in umetnikov v abecednem redu s kratkimi životopisnimi in literarnimi podatki. V beletrističnem delu je poleg pesmi na pr. VI. Nazora in Strahimira Kranjčevića in poleg črtic na pr. Janka Leskovarja itd. tudi kompozicija za klavir „Majka božja bistrička“ od Riste Savina. Večji del vsebine pa je posvečen Strossmayerju samemu; seveda so to-le komadiči, utrinki in poedini spomini, le prispevki in začetki priprave za popoln životopis („Knjiga života biskupova izpisana je i dovršena božjom rukom,“ pravi urednik v uvodu). Sem spadajo „Strossmayerovi dani“, to je, kronološki podatki iz življenja biskupovega, potem pesmi žalostinke Trnskega, Markovića, Arnolda, Begovića itd., „spomen-listovi“, to je, kratke aforistične oznake pokojnika in spomini nanj (na pr. od dr. Stj. Miletića, Arnolda, Milčetića, dr. Stj. Ortnerja itd.); obširnejša poročila iz življenja in o značaju biskupa Strossmayerja, na pr. o njegovem geslu „Sve za vjeru i domovinu,“ Strossmayer in nagodba (od dr. Vrbančića), Strossmayer, voditelj hrv. naroda (od dr. Zaharja in Francoza Ch. Loiseauja), kot „jugoslovanski“ in „kulturni“ odgojitelj naše mladeži (od Gjalskega), Štr. in evolucija (od Brusine), a o njegovem značaju vobče piše Kršnjavi. Važnost gre razpravam o mestu, kjer naj bi stal bodoči spomenik; profesor filozofije estetičar dr. Fr. Marković dvoji, jeli ima Zagreb sploh prikladno mesto za spomenik takemu možu, a se končno odloči vendar le za Zrinjski trg pri akademiji palači, češ, da je to relativno najprimernejši kraj. Dr. Stj. pl. Miletiću preostaje nazadnje tudi le ta trg; Miletić izvaja, da ni misliti niti na priprave za spomenik, dokler ne bode nabranih vsaj 100.000 K, ipak bi za kaki dve leti mogoče bilo pozvati „hrvatske in ostale umetnike na slovanskem jugu,“ da predložijo svoje projekte (Miletić je za sedeči položaj z alegorijami vseh štirih jugoslovanskih gran — „Prešernov spomenik v Ljubljani bi v marsičem lepše deloval, da je prestavljen kje v zelenilu Tivolija nego li v oni prozaični, ozki okolici na obali Ljubljanice.“) Ker se tudi profesor zgodovine umetnosti Kršnjavi izreka za mesto pred akademijo, stopa ta-le kraj odločno v ospredje. Za ilustracijo teh razprav služijo tri slike kot študije za spomenik (od Valdeca in Frangeša); v knjigi pa je razen tega še veliko število drugih slik, večinoma Strossmayerja samega v raznih dobah njegovega življenja. — Slovenci smo dosle darovali za Strossmayerjev spomenik 17 K!

Dr. Fr. Ilešič.

Nacrť života i djela biskupa J. J. Strossmayera i izabrani njegovi spisi: govori, rasprave i okružnice. Napisao i sabrao Tade Smičiklas. Izdala Jugoslavenska Akademija znanosti i umjetnosti. U Zagrebu (Dionička tiskara) 1906. 443 str. — Izpregovorila je Akademija v tem obsežnem delu o svojem ustanovitelju in prvem pokrovitelju. Pa to je le prva beseda, končna se še ne bode tako hitro rekla. Stos šestindvajset strani obsega samo načrt životopisa, sestavljen (posredno) po arhivu djakovskem in po arhivu akademije same, to je, po korespondenciji, ki ji jo je daroval pokojni vladika; vendar so uporabljena le pisma, ki jih je pisal Strossmayer, ne pa tudi ona, ki so bila njemu pisana; zakaj pokojnik je odredil, naj se ta-le zadnja pisma ne dajo v svet pred l. 1915. Zaman se je trudil Smičiklas, da bi dobil katerega izmed škofovih vatikanskih govorov — ki so dali Strossmayerju svetovni glas — po stenografskih zapisnikih; šele za kakih 10 let izidejo ti govori. A Strossmayerjev tajnik na vatikanskem koncilu, Nikola Voršak, kanonik pri Sv. Jeronimu v Rimu, je zabeležil njegove govore „očividno“ po načrtih Strossmayerja samega; na tak ačin se je izdajatelju posrečilo, dobiti vsaj eden Strossmayerjev vatikanski govor,

in tega je objavil doslovno. Izmed njegovih ogromnih okrožnic, ki bi napolnile nekoliko zvezkov, sta vzeti v knjigo samo dve, ki posebno lepo kažeja Strossmayerjevo misel o edinstvu cerkve in njegov pogled s tega gledišča v slovanski svet.

Strossmayerja je predlagal za škofa ban Jelačić I. 1849.; njegovo vladikovanje je torej bilo plod burje I. 1848. Takrat se je v vsej sili pokazala moč ilirske ideje, poosebljene v Jelačiću banu, a je hkratu zašla v krvavem svitu bojišč in razočaranja. Ptič Fenis pa se je dvignil iz ilirizma v višino kulture in dobili smo Strossmayerja, svečenika vere, svečenika znanosti in svečenika umetnosti; mogočna djakovska katedrala, akademija znanosti in umetnosti, vseučilišče, vse to so hrami njegove božje službe. Strossmayerjevo vladikovanje, njegovo delo v narodni politiki, v narodni prosveti, Strossmayer kot svetovni človek izza vatikanskega koncila, to so poglavja njegovega životopisa. Zato ker ni bil s a m o političar, zato mu sloni politika na trdni osnovi morale: „Ich buhle nach der Gunst weder nach oben noch nach unten, ich suche nichts auf dieser Welt, als die Rechte der Wahrheit und Gerechtigkeit zu vertreten, ich strebe nichts anderes an, als Gott, meinem Gewissen und meiner Überzeugung in allen Verhältnissen treu zu bleiben. Ich bin ein Mann, dem man gewiß eher die Zunge aus der Kehle reißen, den man eher an Händen und Füßen verstümmeln als zu einem Worte, zu einem Schritte verleiten würde, der gegen meine Überzeugung, gegen mein teures Vaterland wäre,“ tako je govoril veliki sin ilirizma v silen moralni poraz mefistofelskemu nihilizmu, ki ne ljubi besed, zato da lahko — molči. On, ki je na najvišjem mestu mogel izreči besede: „Moja vest je čista“ je v zmislu ilirizma in v dobi ujedinjene Italije in Nemčije ustanovil „Jugoslovansko Akademijo“. Slovenci so mu bili zares mili bratje. Petintrideset let je hodil vsako leto na odmor v slovensko Slatino. Skoro z vsemi odličnejšimi ljudmi je prišel v dotiko. Oboževal je dobro ljudstvo slovensko radi njegove religioznosti. Videl sem ga od ginjenosti plakati o priliki neke slovenske cerkvene procesije, a izgovarjal je besede sv. Jeronima: „Na teh sloni vera Kristova, a ne na nas“. Milko Cepelič (svečenik djakovski) pripoveduje, da je biskup v devetdesetih letih na koncu svojega življenja, ko ga je že zapušča vid, najraje molil iz slovenskega molitvenika „Slava Gospodu“. Slovenci narod se veseli osnutka akademije jugoslovanske kot svoje akademije; slavi osnutek vseučilišča v Zagrebu; slavi posveto biskupove stolne cerkve, a Ljubljana ga imenuje za svojega častnega meščana. Slovenci slave otvoritev galerije slik. Biskup pravi zahvaljujoč: „Vse, kar služi mestu Zagrebu za napredek in slavo, je obenem napredek in slava mesta Ljubljane, in vse, kar dviga, unapreduje in slavi Ljubljano, dviga, unapreduje in slavi obenem tudi Zagreb (1884) . . . „Biskup podpira Matico Slovensko pri njenem osnutku s 1000 fl., podpira čitalnice in društva, podpira mladež slovensko kakor hrvatsko. „Mi Hrvati — odgovarja biskup I. 1863. čitalnici goriški — spremljamo vse pojave narodnega življenja pri bratih in prvih naših sosedih z vprav bratskim srcem in onim čvrstim uverjenjem, da je vsak vaš korak naprej koristen nam prav tako, kakor je vsak naš napredek v probitek tudi vam. Kar je potrjeno po božjem in prirodnem zakonu, temu se ne more upreti nobena sila. Od Boga je in prirode, da smo en narod in da nas čaka ena ter ista bodočnost.“ Tako poroča Smičiklas in navaja doslovno narodno-kulturno študijo Strossmayerjevo v odgovoru goriški čitalnici, ki kaže, kako mu je srce in duša bila zabrinjena za usodo slovenskega naroda.

Ljubil je svoje, propovedoval je svojim, delal je za svoje on, ki se mu je z vatikanskega koncila raznesel glas po vsej Evropi in Ameriki, delal je za male on, ki je bil velik. O tem se uveriš, ko prečitaš njegov životopis.

Dr. Fr. Ilešič.



Ljudski koncert „Glasbene Matice“. Z umetniškim uspehom, ki ga doseže vsak nastop „Glasbene Matice“, se je odličil tudi ljudski koncert dne 13. januarja v veliki dvorani „Uniona“. Ljudstvo, velika masa naroda, se je odzvalo vabilu, ki mu je obetalo ob nižjih cenah najlepšega umetniškega užitka, prišlo ga je več, nego ga je mogla i največja naša dvorana sprejeti. Uzadovoljstva ni torej manjkalo, izvršujočim je donesel večer zanos polne dvorane, poslušalcem pa zaželjeni umetniški užitek. Pred vsem sta bili dve veliki zborovi deli, ki sta dali koncertnemu večeru značilni pravec: Antona Foersterja novo delo (zloženo 1900) „Turki na Slevici“ in Karla Bendla „Švanda dudák“.

Z vnemo, ki jo rodi prikupljivost teksta, se je zavzel Anton Foerster za uglasbitev Jos. Stritarjeve baladne pripovedi o čudesni rešitvi v cerkvi Matere božje na Slevici (pri Laščah) pred Turki skritih vaščanov. Že je razbil Turek cerkvena vrata, že kliče gorje v cerkvi zbrani trumi plahi, toda Marija na oltarju dvigne grozeče v bran svojih vernih roko proti Turku, iz oči ji švigne plamen in več se ne premakne turškega paše konj čez prag, ko pribita mu obstane noga, „plašan se spusti paša v beg, za njim neverniki vsi vprek, oteči so kristjani.“ O čudesni tej ometvi priča po ljudskem sporočilu še danes za pragom v kamen vdolbeno kopito.

Narodni ton Stritarjeve spesnitve in ljudski, tej pripovedi toli prikladni, duši kranjskega ljudstva povzeti verski čut, ki gane po preprostosti detinskega zaupanja v nadmoč božjega bitja, sta nudila Foersterju ono razpoloženje, v katerem se čuti domačega on, ki je občuten lirik in mojster nabožnega skladanja. Besedilo, ki prekipeva živahnosti v svojih strah in plahost izražajočih stilih in ki ritmično kaj dobro zveni, je razvnelo v Foersterju temperament, ki prešinja, okrilatilo mu je melodiško in harmonično invencijo, da je ustvaril vzleta in mogočnosti polne glasbene slike. Karakterističnost je Foersterjevim skladbam itak lastna, le tem obilneje se javlja karakterističnost v „Turkih na Slevici“, ko se izraža Foerster v njih tem učinkiveje in prosteje, ker so mu na razpolago poleg glasovnega materijala tudi efekti orkestrski.

Tako, kakor si je razvrstil skladatelj besedilo, odkazujoč posamezne dele mešanemu ali moškemu in ženskemu zboru, solistom in orkestru, je ustvaril sceniški oživiljeno skladbo, ki budi in vzdržuje zanimanje in je še stopnjuje, čimbolj se razvija dejanje. Že uvod vzdrami k pozornosti, v tematiški bogato spletenem, razburkanem pričetnem delu se razgrne simfoniška slika groze turškega privala; kabinetna muzika je idilski zabarvani, v narodnem tonu se zibajoči ženski tercet, ki nam zanaša misel k cerkvi na gori, h kateri se zateka plahih romarjev krdele, zaključuje ga zaupljivo polni pozdrav nebeški kraljici, intonovan po celem zboru. Kaj značilno podaja Foerster burnost prizora pred cerkvijo, zbijanje Turčinov po vratih, peket konjskih kopit dajeta temu delu skladbe osnovni ton. Mojstrski je zaključek skladbe, uglasbitev zadnjih dveh kitic, ko zadoni iz polnih src proslavljajoči himnus njej, ki je bila pomočnica v sili.

Drugo veliko delo je bil Karla Bendla „Švanda dudák“. Tudi to delo spada kakor Foersterjevo v vrsto takozvanih zborovih scen, v katerih so uglasbene pripovedne in dialogujoče pesnitve baladne vsebine ob rabi zborov, solistovskih spevov

in orkestra. Besedilo je spesnil Jaroslav Vrchlický. Dejanje se začne v krčmi, v kateri gode Švanda na dudih k plesu. Misel na nevesto Marinko mu ne da dalje strpeti, vsi prigovori plesalcev ga ne zmotijo in zato mu zakličejo: „Pa k vragu steci“. In tako se res zgodi. Na potu k Marinki ga zvabi tujec, obetajoč mu cekine, v „črni dvorec“, kjer igra Švanda obešenecem in čarovnicam na divji ples. Zlatov se mu polni čepica in ganjen se zahvali Švanda z „Bog vam plačaj“. Peklensko druhal razkrope te besede, mine pa tudi zlato — bile so sanje, iz katerih se zbudi Švanda v jutro na potu, kjer je po noči zaspal.

Mnogo humorja je, ki sije v Bendlovo muziko, polna dramatskih efektov je, ki silijo v njej na dan. Prizori v krčmi in oni pri plesu čarovnic so poskočni, da bude dobro voljo, v njih vrvi krepost, ki oživlja, blesti se v njih ritmični živelj, ki unaša. Lahko in gladko, ob ljubki invenciji pisana skladba kaže Bendla skladatelja, ki mu je srečna roka pri ustvarjanju gracijoznih opernih scen, kaže nam ga lirika romantiške struje, ki mu pojeta srce in duša v izobilju melodij.

Reproduciranje velikih teh skladb je bilo znamenito, uspeh vestnosti in stremjenja po visokem, do katerega vodi koncertni vodja Hubad svoje zборе, svoj orkester. Solistovske partije tenorja Ernesta vit. Cammarote, basista Julija Betetta, sopranistinja Josipine Šušteršičeve in altistinje Angele Maličeve so lepo uspele, vsaj sta Cammarota in Betetto operna pevca priznane veljave, solistinji Šušteršičeva in Maličeva pa izbrani gojenki Matične šole.

Mešani zbor je še zapel vedno lepi, jako priljubljeni Antona Nedvěda „Nazaj v planinski raj“ in Stanka Premrla v nežnih niansah se topeči zbor „Lilije“, tenorist Cammarota pa razen dveh arij iz Oreficejeve opere „Chopin“ še Antona Nedvěda „Pogled v nedolžno oko“, basist Julij Bebetto končno Ludovika Hudovernika samospjev „V celici“. V solistovskih teh nastopih sta tekmovala oba umetnika — pevca z neoporekljivim sijajem polno in vzletno donečih svojih glasov.

Koncert se je ponovil v dan 27. januarja.

Dr. Vladimír Foerster.



Slovensko gledišče. A. Drama. Zadnji čas so se v drami novitete kar vrstile druga za drugo. Tako smo videli dne 29. decembra p. l. prvič na našem odru „Potopljeni zvon“, dramatsko bajko v petih dejanjih, spisal Gerhart Hauptmann, preložil Anton Funtek. — Neskladje med tem, kar človek hoče in more, je hotel prikazati Hauptmann v tem svojem delu — ono tragiko, ki ima svoj vir v tem, da človek hrepeni, a ne doseže; zlasti pa je imel pred očmi umetnika, ki stremi za popolnostjo, ki bi se povzpел rad do najvišjega, a mora vedno zopet doznati svojo nezmožnost. Henriku se ne posreči zvon, kakor si ga imeti želi, in — Hauptmann ne more zvršiti dela, kakor ga sanja njegova duša. Zvonar Henrik ustvari zvon, ki je namenjen za zračne višave, ali njegov glas je preslab zanje in zato zdrči nazaj v nižave. Enako se godi pisatelju z njegovimi umotvori. Niso taki, kakor si jih želi, in tudi „Potopljeni zvon“ ni popolno delo! Tu imamo v drami sami kritiko o drami! Nedostatke tega dela čutimo s pisateljem morda tudi mi. . . Hauptmann je gotovo največji sedanji pisatelj nemški, a s tem še ni rečeno, da je

bogve kako velik. Z Goethejem ga ne bodo smeli nikdar primerjati, baš tako kakor se „Potopljeni zvon“ ne sme primerjati s „Faustom“, dasi sta si obé deli sorodni. Hauptmann se je učil pri Ibsenu, Dostojevskem, Tolstem in tudi pri Zoli. Za prvimi tremi je daleč zaostal, dosegel in presegel je samo Zolo, ki ni bil nikdar nič drugega nego velik kompilator. . . „Potopljeni zvon“ ima krasna poetična mesta, marsikaj v njem je jako lepo povedano, ne manjka pa tudi temnih mest, katerih pomena bi nam pisatelj morda sam ne znal razjasniti.

A delo je vsekakor vredno, da se je preložilo na naš jezik; z njim se je obogatilo naše slovstvo, za kar gre zasluga seveda tudi gospodu Funtku, ki se je tudi to pot izkazal mojstra-prelagatelja. — Igralo se je dobro. Najbolj nam je ugajala gospa Taborska v vlogi Rutice.

Ponavljal se je „Potopljeni zvon“ 5. in 20. januarja t. l.

Na novega leta dan je prišel prvič na našem odru Molière do besede s svojo komedijo enodejanko „Gizdavki“ (Les Précieuses ridicules). Igrica je izborna satira, polna pristnega humorja, ki je morala imeti v tistih časih, za katere je bila pisana, velikanski učinek. Noben stavek v igri ni prazen, vsak vsebuje krut udarec na tedanje razmere.

Drugič so igrali to komedijo dne 8. januarja.

„Na letovišču“, veseloigra v treh dejanjih, češki spisal Jos. Štolba, preložil Ivan Podgornik, ki se je uprizorila na našem odru kot noviteta dne 12. in 15. januarja zvečer in 20. januarja popoldne, je delo one vrednosti, ki jo imajo skoro vseskozi nemške novejšje veseloigre znanih tvrdk. „Na letovišču“ je zares veseloigra, kajti kar smo pri predstavah zapazili burkastega, to treba deti po naši sodbi igralcem na rovaš. Tako je gospod Boleška, kakor je bil sicer dober v maski in deloma tudi v igri, semtertja zopet tako karikiral in pretiraval, da je pokvaril ves učinek. Zlasti bi dandanes ne smelo priti nobenemu igralcu več na um, da zleze pod mizo, kajti ta je vendar že prestara! — Prijetno nas je presenetilo v tej igri to, da so naši igralci enkrat tako dobro zadeli naravni ton, dasi bi bili sicer lahko gladkeje igrali.

Dne 24. januarja pa smo videli prvič na našem odru „Arležanko“, dramo v treh dejanjih (petih slikah) z godbo in petjem, spisal Alphonse Daudet, glasbo zložil Georges Bizet. Nekaj povsem novega za nas! Človek bi ne mislil, da imajo Francozje tudi tako literaturo! Iz vsega, kar dospeva iz francoskega slovstva do nas, bi posnemali skoro, da na Francoskem preprostega ljudstva sploh ni. In glej, kar pravi ljudski tipi. Seveda nam nekoliko tuji! Tako strastne mladine pri nas ni! . . . In tista -- Arležanka, kakšna je pač? Daudet nam je ne pokaže. To nam vzbuja sumnjo, da pisatelj sam sebi prav ne zaupa. Pa bi morala biti že res demonska ženska to, ki zna tako razplameniti moška srca! Daudet se je bal, da bi ne razrušil iluzije, zato jo ima ves čas lepo za odrom skrito! . . . Godba Bizetova je jako ljubka, prav — njegova. Semintja nas je spominjala njegove „Carmen“.

Dne 1. in 5. januarja popoldan se je ponovil tretjič, oziroma četrtič „Beneški trgovec“, dne 26. januarja pa se predstavljali prvič v sezoni Finžgarjevega „Divjega lovca“.

B. Opera. Dne 1. januarja se je pela tretjič v letošnji sezoni „Cavalleria rusticana“. Prvič v sezoni so peli „Lohengrina“ dne 4. januarja, a ponovili ga dne 10. in 18. januarja. Odlikovali so se v tej operi pl. Rezunov kot Lohengrin, gospa Skalova kot Elza, g. Ouřednik kot Friderik, g. Betteto kot Henrik in gdč. Reisova kot Ortuda. — Boljših moči za Wagnerjeve opere še nismo imeli kot letos! —

Dne 8. januarja so se uprizorili tretjič „Glumači“.

Dne 22. januarja pa smo slišali prvič na našem odru tragično opero v treh dejanjih „Lucia di Lammermoor“, spisal Salvatore Cammarano, uglasbil Gaetano Donizetti. „Lucia di Lammermoor“ je poleg „Lucrezie Borgie“ najznamenitejše glasbeno delo slavnega italijanskega komponista in prav je torej, da se se seznanj z njim tudi naše občinstvo. Samo mislimo, da naj bi se pele opere, če mogoče, po nekem redu druga za drugo, kajti laik ne pride do pravega užitka, če sliši na pr. danes Wagnerja, jutri pa Donizettija, ker je prepad med umetnostjo obeh glasbenikov prevelik.

Ponovili so to opero doslej, ko zaključujemo to poročilo, enkrat, in sicer dne 29. januarja.

Dr. Zbašnik.

Med revijami

Strokovni list „Zadruga“ je začel s 1. januarjem t. l. v založbi „Zadružne zveze v Celju“ zopet izhajati.

„Slovanský Přehled“ prinaša v 4. številki IX. letnika prevod Gregorčičevih pesmi „V gaju“ in „Nad jezom“ ter Levstikovo balado „Ubežni kralj“. Prevel je vse te pesmi Jaromir Borecký. V isti številki nahajamo tudi kratko oceno Cankarjeve „Nine“ ter Meškove najnovejše knjige „Mir božji“.

Moderní Revue je završila dvanajsti letnik. Ker se je literarna situacija na Češkem temeljito izpremenila tekom tega časa, odkar revija izhaja, pripravlja redakcija nekatere izpremembe. V bodoče se bodo tiskali v reviji samo zreli in dovršeni proizvodi; kajti bolje je podajati manjše ali prav malo število izvornih del dobrega zrna in čiste vrednosti nego pestro množino povprečnosti... in pomenljivejši in plodovitejši je dober prevod imenitnega dela nego povodenj izvornikov srednje vrste. Doslej ni bilo mogoče tako izbirati, ker je bilo nujno treba, da se pomaga uveljaviti talentom, katerih drugi listi s svojimi oficijalnimi literati niso marali sprejemati v krog svojih sotrudnikov, in ti talenti niso drugje lahko nahajali prostora nego baš v Moderní Revue. Zdaj so ti pisatelji, zaradi katerih se je M. R. morala pravzaprav ustanoviti, prodrli s svojimi težnjami in nazori; zid starih, neutemeljenih predsodkov so porušili — tako da bo M. R. lahko z vso vneto izvrševala svoj poglavitni namen, da služi umetnosti. — Naročnina se zviša na 13 K na leto, ker se vnanja oblika nekoliko izboljša; posebni izdaji bo cena 25 K. — V XII. letniku so prispevali z originalnimi proizvodi Ot. Březina, Viktor Dyk, Jaroslav Hilbert, Petr Kles, Jiří Mahen, Miloš Marten, Arn. Procházka, Ant. Sova i. dr. Izšel je pa tudi prevod velikega romana „Oženjeni duhovnik“, ki ga je francoski spisal Jules Barbey d' Aureilly.

Savremeničnik. God. I., knj. II. svez. VI.

S tem zvezkom končava Savremeničnik svoje prvo leto. Mi smo ga spremljali pozorno, smo opozarjali na njegove znamenitosti in zdaj smo si docela utrdili sodbo, da je ta list res književna revija, kakršne Hrvatje še niso imeli; vse njih slovstveno gibanje spoznavamo iz njega. List je resen in temeljit ter ubira dokaj srečno ono težko pot med zabavnostjo in ukovitostjo. Za nas je posebno važen vsakokratni „Pregled“ (t. j. naš „Listek“), ki prinaša vendar enkrat prave ocene, ne edino redakcijskih poročil. — Manj važna je za nas polemika (z „Glasom Matice

Hrvatske“); gospodje so včasih zelo hudi drug na drugega. „Savremenik“ je vobče mirnejši, nego so nasprotniki: le v naši številki obračunava sourednik „Savremenika“, dr. Br. Drechsler, zelo strogo z „bohemom“ A. G. Matošem (stran 444.). List stoji visoko, morda previsoko, da bi se prav polastil občinstva. — Stane na leto 14 K (za pol in četrt leta sorazmerno) in se naročuje v knjigarni Gj. Trpinca v Zagrebu.

Dr. Jos. Tominšek.

Hrvatska Smotra za politiku, književnost, znanost, umjetnost i kritiku.

Knjiga prva. Urednik i izdavitelj Zvonimir pl. Vukelić. Zagreb, tiskav prve hrvatske radničke tiskare, 1906. — S septembrom mesecem preteklega leta je začela izhajati ta fino opremljena smotra; izšlo je je dosedaj osem zvezkov po tri pole v veliki osmerki; z novim letom se je začel drugi letnik. Kakor je razvidno iz naslova, ji je glavni namen politika; imena sotrudnikov: dr. Josip Frank, Kršnjavi, dr. Elegović, Peršić, Lovrenčević itd. svedočijo jasno o politični stranki, ki hoče s to svojo smotro vplivati na razvoj političnega mišljenja v Hrvatski, kažejo na „starčevićansko stranko prava“. „Politika, koju će Smotra zastupati, odasat će duhom Starčevićeve stranke prava... U književnosti našej neka se iztaknu oštro orisane jake ličnosti, ali neka im svima bude jedan cilj: da uzdignemo srce našega naroda, da ga očelimo (ojeklenimo). Starčevićeva stranka prava vjeruje u budućnost i u životnu snagu hrvatskoga naroda, tlačenoga puno, ali još nepotlačenoga nikada...“ Ta pozitivna svrha se dakako tudi negativno odražuje na pr. v izrazu „srbijska književnost“ (namesto srbska), ki nam ga je v današnjih časih težko razumeti. Kakor običajno drugi hrvatski časopisi, tako se tudi ta smotra mnogo bolj nego na pr. slovenski listi ozira na romansko (italijansko in francosko) literaturo; naravno, zakaj velik del hrvatskega naroda je bil in je deloma še pod vplivom romanskega življenja. O Slovincih govori smotra na več mestih na pr. o Miroslavu Vilharju (članek gosp. Cividinija, ki je zastopal hrv. mladino pri Vilharjevi slavnosti v Postojni), o Simonu Gregorčiču (letos hoče smotra spominu Simona Gregorčiča posvetiti posebno študijo), o najnovejših slovenskih knjigah („Junaki“, „Nina“ itd.), o „Slovenski bibliografiji“.

Dr. Fr. Ilešič.

Splošni pregled

Latinski prevod Gregorčičeve pesmi „Soči“. „Gorica“ je prinesla v svoji številki z dne 22. januarja t. l. latinski prevod Gregorčičeve pesmi „Soči“, katerega na željo več častilcev rajnega pesnika radi ponatisnemo v našem listu, da se ne izgubi ter zapade pozabnosti. Prevod slove:

Ad Sontium.

(Carmen Simonis Gregorčič, metro Alcaico conversum ab Anonymo.)

O nobilis stirps prosiliens iugo
Montis peralti, limpida profluis,
Munda atque vernans, ni procellae
Ira tibi vada clara turbat.

Formose fili verticis Alpium,
Ritu puellae monticolae pedem
Levans salis cursu loquaci,
Dum peragras loca saltuosa.

Serenus ipse es non minus aëre
 Perfalante rupis celsa cacumina,
 Idem citans undas canoras
 Cantibus occinis Alpicorum.

Quantum iuvat ne despiciere in sinum
 Tui liquoris, quem viridans nitor
 Splendore coeli mistus ornat,
 Dulcis et exhilarans imago.

Tuis fluentis caerulea montium
 Virorque fuscus graminis Alpium
 Conspirat et conspectu amoeno
 Lumina detinet intuentis.

De rore coeli caerulei, reor,
 De rore montis, cui viridis color,
 Hunc tu leporem combibisti,
 Egregium decus Alpīs almae.

Vetustum amicum te colo et hospitem:
 Cum per nemus te proripis antraque
 Montana linqvis cum sonore,
 Cum strepitu, mihi tum videris

Legatus esse et nuntius a domo
 Portans salutem, quam tibi reddimus,
 Per plana dum lente vagaris
 Arva rigans fluitante lympha.

Magnum sonas, sed suave et amabile,
 Firmoque nisu laberis impiger,
 Donec per alta ac montuosa
 Tendis iter salebrosum et asperum.

At cum relictis montibus impetu
 Campos apertos desuper insilis,
 Repente cursum quid morari
 Tum tibi laetitiamque suetam

Auferre dicam? Tristitiam prius
 Inusitatam quid subito attulit?
 Cur lassus incedis, quis angor
 Te premit eripiens loquelam?

Utrumne luges, quod tibi montium
 Privo gravatur pectus et intimo
 Desiderat moerore cunas,
 Quae puerum te aluere ab ortu?

An nescio quae te meditatio
 Percellit aevi praeteriti monens
 Patrum Slavorum praefluentem
 Busta situ cooperta longo?

Nimirum utervis te dolor opprimit
 Tristi meantem, languidulo gradu.
 Tum grandis instar, sed venustae
 Te lacrimae videor videre.

O nobilis stirps prosiliens iugo
 Montis peralti, limpida profluis,
 Munda atque vernans, ni procellae
 Ira tibi vada clara turbat.

At prohi dolor, te terribilis manet
 Procella surgens, unde venit notus,
 Stratura campos atque prata
 Florida, quae tua lympha nutrit.

Eheu, prope illum prospicio diem:
 Erit supra te coeligenus nitor,
 Utrunque plumbo grandinabit,
 Sanguineus crepitabit imber.

Arox duellum cum tonitru furet,
 Tormenta mittent flammea pondera,
 Gliscet per agros fumus ater
 Eliciens lacrimam colono

Crudo metentur iam gladio sata,
 Te purpurabit copia sanguinis
 Domestici, sed sordidabunt
 Hostica corpora sauciata.

Tunc tu memento, praesidium Alpium,
 Praeclare Sonti, quantum habet alveus,
 Quidquid liquoris coela fundunt,
 Congerere et sociare in unum.

Claustris refractis, quae refinent aquas,
 Remitte habenas, ne cohibe tuos
 Fluctus, sed ultra volve ripam
 Exsuperans fremitu minaci,

Aestumque totum, quatenus imperas,
 Turmam in rapacem verte nec abstine,
 Donec latrones terrae avitae
 Obrueris dederisque leto.

Prešernov spomenik. Dne 4. jan. t. l. se je sešel odbor za Prešernov spomenik na zadnjo sejo, v kateri je odobril obračun za ta spomenik ter sklenil, naj se prebitek K 334-11 izroči mestni občini ljubljanski s prošnjo, da ostane plodonosno naložen ter se porabi z naraslimi obrestmi vred, — kadar nastane potreba, — za

vzdrževanje Prešernovega spomenika. Odborovo delo je s tem končano Kot zadnjo točko svojega poslovanja pa je položil javnosti še račun o dohodkih in stroških za Prešernov spomenik v Ljubljani. Dohodki so znašali **K 75.245.31**, in sicer: prostovoljni doneski posameznikov, društev, korporacij itd. K 39.463.93, obresti od hranilnih vlog K 6.580.88, zbirka pisateljskega podpornega društva K 2.903.89, izkupilo za prolog ob Prešernovi stoletnici K 137.32, izkupilo za Ivan Resmanove pesmi K 1.876.46, dohodek od inseratov na ograji ob spomeniku K 589.50, dohodek od veselje v Zvezdi dne 15. julija 1903 in 21. julija 1905 K 23.373.33 (10.152.10 + 13.221.23), vstopnina na tribuno ob odkritju spomenika K 320.—; stroški pa **K 74.911.20**, in sicer: nagrada za načrt Ivanu Zajcu K 600.— in za spomenik K 22.000.—, skupaj K 22.600.—, nagrada za načrt Alojziju Progarju K 400.—, Kruppovi livarni na Dunaju K 20.475.—, za kamenoseška dela Alojziju Vodniku K 25.302.96, voznina od modelov in načrtov K 203.68, tisk Ivan Resmanovih pesmi K 1.489.30, za razstavo načrtov K 37.04, za slavlje Prešernove stoletnice K 366.37, darilo Ernestini Jelovškovi K 500.—, tiskovine, papir, pošne znamke, brzojavke itd. K 865.30, vzdano ustanovno pismo z denarjem vred K 36.33, ograja za inserate okoli spomenika K 450.—, odkritje spomenika s tribunami vred K 1.981.22, razni stroški K 204.—. V bivšem odboru so poslovali gg.: župan Ivan Hribar (predsednik), prof. Rajko Perušek (podpredsednik), Fran Trdina, mestni knjigovodja (tajnik), dr. Josip Stare (blagajnik), prof. Andrej Senekovič (blag. namestnik), dr. Maks Pirc in dr. Ivan Tavčar (odbornika).

Novе ruske drame. N. Potapenko je spisal dramo „Babica“, Juškevič pa dramo „Koren“. Obe igri sta prepovedani. Istotako je prepovedana nova drama pisatelja P. P. Karpova „Sovražniki“. Ta drama se prevaja na nemški jezik. Slavnj komedik-dramaturg V. Ryškov pa je spisal novo veseloigro „Gospa“.

P—a.

Podporno društvo za slovenske visokošolce na Dunaju. Iz XVIII. poročila tega društva, ki smo ga sprejeli ravnokar, posnemamo, do so se minolo leto povišali dohodki, pa tudi število prosilcev. Teh je bilo 114 — toliko kakor še nikoli. Prosilcem se je večinoma ugodilo; to je zasluga društvenih prijateljev, ki so dosledno in vztrajno požrtvovalni. V 18 letih je društvo razdelilo: K 58.265. Ako se tej vsoti prišteje varno naložena ustanovnina K 18.197 ter na koncu leta ostala razpoložnina K 1.621, je razvidno, da je društvo v 18 letih prejelo **K 78.083**, lep dokaz požrtvovalnosti za revne slovenske visokošolce na Dunaju! — Po študijah je bilo med prosilci: 48 juristov, 36 filozofov, 4 medicinci, 3 tehniki, 12 agronomov, 3 učenci upodabljaljočih umetnosti, 7 veterinarcev, 1 slušatelj eksportne akademije Po domovinstvu je bilo med prosilci: 78 Kranjcev, 20 Štajercev, 12 Primorcev, 4 Korošci. — Odbor izreka vsakemu, ki je za revne slov. visokošolce na Dunaju kaj daroval, iskreno zahvalo ter prosi slavne slovenske denarne zavode, občinske, okrajne in druge javne zastope, vse slovenske rodoljube in posebno še mnogoštevilne nekdanje podpirance, da darujejo društvu vsak po svojih močeh. Saj študira na Dunaju največ slovenskih revnih dijakov, to društvo potrebuje torej največ pripomočkov. Vsak dar bode hvaležno sprejel društveni l. blagajnik g. dr. Klem. Seshun, dvorni in sodni odvetnik na Dunaju, I Singerstrasse 7. —

Tiskovna hiba. Na strani 49. v prvi številki „Zvonovi“ čitaj v 7. vrsti od zgoraj doli post in ne pest.

Listnica uredništva. Gosp. F. B. v Gorici. Nerabno!